

**ЧИННИКИ ВІДЧУТТЯ
БЕЗПЕКИ/НЕБЕЗПЕКИ В МІСЬКОМУ
ПРОСТОРИ: СПРОБА СОЦІАЛЬНОГО
ПРОГНОЗУВАННЯ**

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ВИВЧЕННЯ ЧИННИКІВ ВІДЧУТТЯ БЕЗПЕКИ/НЕБЕЗПЕКИ В МІСЬКОМУ ПРОСТОРИ.....	6
1.1. Уточнення основних понять «відчуття безпеки/небезпеки» і «міський простір».....	6
1.2. Аналіз досліджень відчуття безпеки/небезпеки у міському просторі.....	9
1.3. Методи і принципи дослідження відчуття безпеки/небезпеки у міському просторі.....	11
РОЗДІЛ 2. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ЧИННИКІВ ВІДЧУТТЯ БЕЗПЕКИ/НЕБЕЗПЕКИ У МІСЬКОМУ ПРОСТОРИ.....	14
2.1. Сутність і зміст відчуття безпеки/небезпеки в сучасному суспільстві.....	14
2.2. Специфіка міського простору.....	16
2.3. Чинники формування відчуття безпеки/небезпеки у міському просторі.....	18
РОЗДІЛ 3. ПРАКСЕОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ЧИННИКІВ ВІДЧУТТЯ БЕЗПЕКИ/НЕБЕЗПЕКИ У МІСЬКОМУ ПРОСТОРИ.....	21
3.1. Обґрунтування емпіричного методу дослідження соціальних чинників відчуття безпеки/небезпеки у міському просторі.....	21
3.2. Аналіз емпіричної інформації.....	22
3.3. Рекомендації щодо можливостей планування і створення безпечного міського простору.....	30
ВИСНОВКИ.....	33
СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ.....	37
ДОДАТКИ.....	41

ВСТУП

Актуальність. Відчуття страху та небезпеки супроводжує людину на всіх етапах її життя та слугує поштовхом до створення більш безпечного простору життєдіяльності. Міське середовище і міський спосіб життя створюють безліч можливостей для саморозвитку та самореалізації, але при цьому виникає і багато чинників, що провокують відчуття небезпеки.

Саме міське середовище є найбільш непередбачуваним та мінливим, оскільки такі його характеристики як інтенсивність та анонімність соціальних контактів; нестійкість соціального статусу; підвищена мобільність; відмирання сусідських стосунків; послаблення зв'язків і залежності між родичами, створюють умови для відчуття індивідами невизначеності, самотності, страху та небезпеки.

Найбільш гостро це відчуття проявляється в періоди різких соціальних трансформацій, коли відбувається перебудова соціальної системи, переоцінка і зміна життєвих орієнтирів і цінностей людей. Глобальні трансформаційні процеси відображаються в свідомості кожного члена суспільства, що виражається у втраті адаптаційних механізмів, збільшення почуття безсилля, незахищеності, апатії, депресії. Сучасне суспільство характеризується розгортанням сфери ризиків, небезпек і загроз як на макро-, так і на мікросоціальному рівні.

В сучасному українському суспільстві після подій Революції гідності та в умовах конфлікту на Сході, рівень невизначеності, небезпеки та страху значно виріс. Події, які відбуваються у країні підвищують рівень відчуття небезпеки, бо страх за своє життя, за життя близьких, за дах над головою, за заробіток і змогу прокормити себе і родину та навіть за цілісність країни зараз досягає мабуть, найвищої відмітки.

Проблемна ситуація полягає у недостатній вивченості чинників, що впливають на відчуття людиною небезпеки в міському просторі, що призводить до нерозуміння владними інституціями і самими містянами

можливостей, методів та підходів створення сприятливих умов для життєдіяльності людини та безпечного міського середовища.

Об'єкт. Відчуття небезпеки у міському просторі.

Предмет. Соціальні чинники відчуття небезпеки у міському просторі.

Мета. Виявлення та всебічний аналіз соціальних чинників відчуття небезпеки у міському просторі.

Для досягнення поставленої мети було поставлено ряд *наукових завдань*:

– уточнити визначення основних понять дослідження: «відчуття безпеки/небезпеки», «міський простір»;

– проаналізувати основні дослідження відчуття безпеки/небезпеки в міському просторі;

– визначити основні методи і принципи дослідження відчуття безпеки/небезпеки у міському просторі;

– розкрити сутність і зміст відчуття безпеки/небезпеки в сучасному суспільстві;

– розкрити специфіку міського простору;

– проаналізувати значення соціальних чинників у формуванні відчуття небезпеки у міському просторі;

– обґрунтувати методи прикладного дослідження відчуття безпеки/небезпеки у міському просторі;

– проаналізувати дані опитування, аналізу статистичної інформації та пошукового прогнозу, щодо чинників відчуття безпеки/небезпеки у міському просторі;

– розробити рекомендації щодо можливостей планування і створення безпечного міського простору.

Гіпотеза. Головними чинниками відчуття небезпеки у міському просторі є високий рівень злочинності в поєднанні з низьким рівнем довіри до органів правопорядку, низький рівень духовного та культурного розвитку жителів, погані умови проживання.

Методи дослідження застосовано аналіз статистичної інформації, метод опитування, картографування, пошукового прогнозування.

Новизна дослідження полягає у застосуванні комплексного підходу та методу триангуляції даних для виявлення та прогнозування соціальних чинників відчуття небезпеки у міському просторі та її складових, що дає можливість створення та впровадження стратегій розвитку безпечного міського простору.

Практичне значення та апробація результатів роботи: Соціальна та практична значимість даного дослідження полягає в виявленні соціальних чинників відчуття небезпеки у міському просторі та її складових, які можуть бути використані органами влади, місцевого самоврядування, правоохоронними органами, а також громадськими організаціями та благодійними фондами, що займаються проблемами безпеки та зацікавленні у роботі з формування безпечного міського середовища. Результати роботи було апробовано на трьох наукових конференціях, а також впроваджено в діяльність двох організацій (тези та довідки впровадження додаються).

Структура роботи: робота складається зі вступу, трьох розділів, кожен з яких містить три підрозділи, висновків, списку літератури та додатків.

РОЗДІЛ 1

МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ВИВЧЕННЯ ЧИННИКІВ ВІДЧУТТЯ БЕЗПЕКИ/НЕБЕЗПЕКИ В МІСЬКОМУ ПРОСТОРИ

1.1. Уточнення основних понять «відчуття безпеки/небезпеки» і «міський простір»

Основні поняття, що будуть використовуватись в роботі – «відчуття безпеки/небезпеки» та «міський простір». Поняття «відчуття безпеки/небезпеки» складається з двох складових, розглянемо кожен окремо. Відчуття – це психічний процес, який представляє собою відображення в мозку людини окремих властивостей предметів і явищ при їх безпосередній дії на органи чуття людини [1, с. 98]. Тобто відчуття є своєрідною реакцією людської психіки на явища і процеси, що несуть певну інформацію як про зовнішнє середовище, так і про внутрішні стани організму.

Коли людина стикається з явищами, процесами, об'єктами, які здатні за певних умов завдати їй шкоди як одразу, так і в майбутньому, тобто викликати небажані наслідки, з'являється відчуття небезпеки.

Серед джерел небезпеки виділяють три групи чинників: природні, техногенні, соціальні. Із усіх трьох чинників нас цікавлять більше всього соціальні. До чинників небезпеки в соціальній сфері відносяться державно-правові, етносоціальні, інформаційні, психологічні [2]. В даній класифікації доречніше було б розділити соціальні та етнічні чинники (або визначити їх як соціокультурні).

Державно-правові чинники небезпеки обумовлені відсутністю або ж недостатньою проробкою законодавчо-правової бази, загальнообов'язкових норм поведінки, що встановлені чи санкціоновані державою, а також слабкою державною гарантією охорони правопорядку [2]. Дійсно нестабільність політичної ситуації в останні роки в Україні підтверджує цю тезу. Також можна сказати, що сучасні процеси реформування

правоохоронних органів поки що не всім суспільством відзначаються як позитивні.

Етносоціальні чинники небезпеки залежать від особливостей побуту, звичаїв, культури, релігії етнічної спільності людей, що історично склалася. Недостатня увага, утиски, обмеження в проживанні та діяльності окремих народностей, націй можуть сприяти виникненню міжнаціональних конфліктів [2]. Особливо важливими ці чинники є для українського суспільства як поліетнічного, полікультурного та полірелігійного.

Інформаційні чинники небезпеки визначаються надмірним інформаційним тиском на суспільство, психологічними закономірностями створення, передачі та сприйняття інформації [2]. Актуалізація даних чинників в умовах інформаційних воєн також не підлягає сумніву.

Психологічні чинники небезпеки проявляються в порушеннях поведінки і діяльності людей, а також у погіршенні психоемоційного стану. Не зовсім правильно, на нашу думку, було б аналізувати всі ці чинники окремо, адже в реальності людина зустрічається з їх різноманітними комбінаціями, тому постає питання як їх вивчати та як протистояти цим загрозам.

Що ж стосується відчуття безпеки, то безпека – це такий стан упорядкованої сукупності суспільних відносин, за якого здійснюються свій природний розвиток здібності й реалізуються соціально значимі потреби особистості, суспільства, держави; належним чином захищені від внутрішніх/зовнішніх, потенційних/явних загроз [3, с. 127].

Як зазначає український соціолог Л. Калашнікова, в сучасному суспільстві актуалізується необхідність вивчення безпеки, в тому числі і за допомогою соціологічного інструментарію. Виникає запит щодо вивчення соціально-психологічної природи активності особистості, спрямованої на забезпечення власної безпеки, зокрема постає питання організації та проведення соціологічних моніторингів інтегративних оцінок життя особистості з позиції сприйняття нею станів безпеки/небезпеки [4, с. 57-58].

Дійсно, небезпеки і ризики є невід'ємною частиною людського життя, що потребують всебічного вивчення, але особливо гостро вони проявляються в реаліях великих міст, саме тому дана робота присвячена вивченню чинників небезпеки в міському просторі.

Урбаністи в пошуках визначення міста давно зіткнулися з ситуацією складної, гетерогенної, мінливої, індивідуальної соціальної структури міст. В цьому плані місто визначають як місце концентрації соціальних структур (груп і інститутів) і рольових функцій.

Варіацій поняття «місто» дуже багато, оскільки досить багато дослідників внесли свій вклад в його розвиток. Так, наприклад, Д. Локтіонова зазначає, що поняття «місто» не має усталеного визначення та носить поліваріантний характер. Сучасне місто представляє собою складний організм, середовище якого демонструє комплекс таких світів, які перетинаються, але повністю ніколи не взаємопроникають [5, с. 88]. Таким чином, поняття «місто» не має єдиного визначення та носить поліваріантний характер. Для нашої роботи ми будемо використовувати таке визначення, місто – це територіально сконцентрована форма розселення людей, що характеризується значною густотою населення, специфічними соціальними функціями та особливо культурою поведінки.

Що ж стосується міського простору, то як зазначає А. Боженко, міський простір за своєю суттю, представляє собою триєдиний конструкт, який включає в себе фізичний (будівлі, комунікації, інфраструктура), соціальний (практики споживання та створення фізичних просторів, соціальні стосунки), та уявний (образ міста) підпростори [6, с. 58]. Дійсно міський простір – це не просто фізична територія, або певна сукупність будинків, а й соціальний простір відносин, наповнений смислами, що можуть змінюватись.

Інша авторка А. Денисюк, розглядаючи міський простір з точки зору конструктивістсько-структуралістського підходу, зазначає, що мешканці міста водночас формують, змінюють міське середовище, морфологію міста

шляхом взаємодії між собою, створення нових об'єктів, смислів, надання об'єктам смислів, зокрема таких, що не були їм притаманні раніше, визначають функціональне наповнення різних об'єктів та територій, їх значущість. Але водночас мешканці міста перебувають в умовах, коли існуючі структури, об'єкти та колективне сприйняття міського простору структурує їх життя, визначає потреби, зокрема, потреби пересування [7, с. 140]. Такий підхід до розуміння міського простору дає можливість вивчати конструювання міського простору як двосторонній процес, через взаємодію простору і мешканців, тому саме таке розуміння міського простору ми будемо використовувати в даній роботі.

1.2. Аналіз досліджень відчуття безпеки/небезпеки у міському просторі

Відчуття небезпеки ми розглянемо через його взаємозв'язок з поняттям тривоги, а також проаналізуємо дослідження цього поняття через призму історичних поглядів вчених у єдності та взаємодії з міським простором.

Датський вчений С. Кьєркегор казав, що тривога і страх відносяться до внутрішніх станів людини, ще він розмежовував об'єктивний та суб'єктивний страхи. Також, він давав визначення поняттю тривога, і визначав її саме як стан людини, яка зіштовхується зі свободою [8, с. 123].

Ряд вчених вважають, що первинні емоції у процесі еволюції ускладнюються й утворюють вторинні емоції – похідні від базальних. Ось, наприклад, О. Чернікова розглядала тривогу як «страх очікування», а О. Кондаш – страх перед випробуванням. Ф. Перлз визначає тривогу як розрив між «зараз» й «пізніше». Тривога виникає внаслідок наявності незакінчених ситуацій, заблокованої активності, що не дає змоги розрядити збудження [8].

Також інтерпретацію цього терміна можна побачити у зарубіжних вчених. А. Прихожан стан тривоги розглядає як пережитий емоційний дискомфорт, який пов'язаний з очікуванням можливої загрози небезпеки [9].

В Україні дослідження стосовно проблематики тривожності розпочалися ще з 1994 р. Це, насамперед, праці Л. Газнюк, Є. Головахи, Н. Паніної, Н. Хамітова та інших дослідників. Значення страху досліджують також соціологи В. Іванова, В. Шубкін, В. Кіпень. Виявлення джерел внутрішніх та зовнішніх загроз держави були розкриті у таких дослідженнях вчених як А. Баранова, О. Хомри, В. Ярочкина, А. Гриненка.

А. Парафіян визначає тривожність як стійке особистісне утворення, що зберігається протягом досить тривалого періоду часу. Тривога – це емоційний стан, що виникає в ситуаціях невизначеної небезпеки й, що проявляється в очікуванні несприятливого розвитку подій [10, с. 20].

Багато авторів психологів та психофізіологів (І. Сеченов, І. Павлов, Л. Виготський та ін.) розглядали фізіологічні механізми як основну причину виникнення страху. Усі стани – страх, тривога, боязкість – є на думку І. Павлова, різними варіантами гальмівного процесу [8, с. 124].

Більшість цих авторів, розглядаючи страх та тривогу, роблять акцент на тому, що вони виникають в ситуаціях небезпеки. Небезпека є предметом дослідження також у рамках соціології безпеки. Цей напрямок розробляється В. Ліпканом, В. Родачиним., Л. Калашніковою.

Так, наприклад, Л. Калашнікова пише, що безпека життєдіяльності як соціальне явище є складовою втілення культури безпеки, складним утворенням, що передбачає формування мотивації безпечного життя, спрямування базової культури безпечної поведінки, розвиток таких компетенцій як сформованість комплексу знань й навичок своєчасного розпізнавання можливих загроз безпеці, знання стандартних правил поведінки в екстремальних ситуаціях, вміння реалізовувати дії щодо самозбереження [11, с. 78].

Розширення і розвиток міст також вплинули на збільшення страхів та небезпек у сучасному суспільстві. Адже місто дійсно забезпечує населенню широкий спектр можливостей, але в той же час в міському середовищі виникає безліч проблем, пов'язаних з інтенсифікацією економічного і

соціального життя. До них можна віднести забруднення територій, порушення екологічного балансу; перенаселення, що призводить до погіршення житлових та санітарно-гігієнічних умов проживання; недостатній рівень розвитку інфраструктури і транспорту; ріст злочинності; напружений ритм життя та інші [12, с. 73]. Тож можна констатувати, що місто породжує досить багато факторів, які можуть посилювати відчуття страху та небезпеки у містян й негативно впливати на їх життєдіяльність, тому подальше вивчення є необхідним для розробки системи заходів протидії і профілактики небезпек у міському просторі.

1.3. Методи і принципи дослідження відчуття безпеки/небезпеки в міському просторі

Для того, щоб більш об'єктивно та точно описати дану тему ми будемо використовувати ряд підходів, методів та принципів, які дають змогу детальніше розкрити соціальні чинники відчуття безпеки/небезпеки в міському просторі.

В нашому дослідженні ми використали такі загальні наукові принципи як принцип історизму, об'єктивності та комплексності.

Принцип історизму забезпечує вивчення явища з погляду його «історії», а саме виникнення, розвитку, сучасного і майбутнього стану [13, с. 32-33]. Дотримуючись даного принципу, ми розглянули особливості виникнення, формування та подальшого розвитку знання про соціальні чинники відчуття безпеки/небезпеки.

Згідно з принципом об'єктивності ми при проведенні нашого дослідження спиралися на об'єктивні знання та результати теоретико-прикладних досліджень.

Принцип комплексності допоміг нам пов'язати знання різних наук таких як соціологія, психологія, кримінологія, безпека життєдіяльності, про соціальні чинники відчуття безпеки/небезпеки та розглянути досліджуване нами явище в різних аспектах.

Системний підхід – один із головних напрямків методології наукового пізнання, мета і завдання якого полягають у дослідженнях певних об'єктів як складних систем [14, с. 5]. Якщо казати про застосування системного підходу до даної теми, то він розкриває такі аспекти як: зв'язок відчуття безпеки/небезпеки з зовнішнім середовищем, чинники виникнення цього відчуття та їх взаємозв'язок.

Так як ми в нашій темі досліджуємо саме соціальні чинники відчуття безпеки/небезпеки, то буде дуже доречно застосувати соціокультурний підхід, а саме розглянути чинники через призму соціокультурного життя людей. [13, с. 122].

Також в роботі використано структурно-функціональний підхід, він дає можливість розглянути структуру і функції досліджуваного об'єкта. При цьому явища розглядаються в статиці (стані спокою), що є певним недоліком даного методу. Перевага ж в тому, що метод допомагає знайти стійкі елементи відчуття безпеки/небезпеки у міському просторі [15, с. 36]. За допомогою структурно-функціонального методу ми розглянули структуру соціальних чинників відчуття безпеки/небезпеки у міському просторі та функції основних суб'єктів впливу.

Прогностичний метод описує можливі варіанти оптимізації та засоби урегулювання соціальних чинників відчуття небезпеки у міському просторі [15, с. 37]. В даній роботі було використано метод пошукового прогнозу, який має вигляд умовного продовження в майбутнє тенденцій розвитку досліджуваних явищ, закономірності розвитку яких в минулому і сьогоденні досить добре відомі. При цьому свідомо абстрагуються від можливих і навіть необхідних, неминучих планових, програмних проектних і організаційних рішень, здатних істотно змінити тенденції, що намітилися.

Суть і мета прогностичного пошуку, на думку І. Бестужева-Лади, не просто в передбаченні майбутнього реального стану прогнозованого об'єкта, а в з'ясуванні того, що реально станеться при збереженні існуючих тенденцій

розвитку, тобто за умови, що управлінська підсистема не виробить рішень, здатних змінити несприятливі тенденції [16].

Пошуковий прогноз в даній роботі базувався на принципі екстраполяції в майбутнє наявних тенденцій розвитку досліджуваного об'єкта, також за допомогою прогностичного методу було розглянуто підходи щодо оптимізації соціальних чинників відчуття небезпеки у міському просторі.

За теоретичну основу роботи було взято конструктивістсько-структуралістського підхід до розуміння міського простору, що дало можливість вивчати конструювання міського простору як двосторонній процес, через взаємодію простору і мешканців та провести картографування міста Запоріжжя, відповідно до рівня відчуття безпеки/небезпеки містянами.

Також важливою для теоретичного осмислення категорій безпеки/небезпеки стала концепція У. Бека. В своїй роботі «Суспільство ризику. На шляху до другого модерну» [17] він наголошує на тому, що сучасне суспільство, розвиваючись, постійно генерує нові види загроз та небезпек, але вони можуть бути прихованими або недоступними для сприйняття на буденному рівні, тим не менш відмежуватись від них неможливо.

В даному розділі було уточнено визначення основних понять дослідження: «відчуття безпеки/небезпеки», «міський простір»; проаналізовано основні дослідження відчуття безпеки/небезпеки в міському просторі; визначено основні методи і принципи дослідження відчуття безпеки/небезпеки у міському просторі. Використання зазначених підходів та концепцій дозволило зробити роботу об'єктивною та обґрунтованою, оскільки було створено теоретичну основу розгляду феномену відчуття небезпеки в міському просторі.

РОЗДІЛ 2

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ЧИННИКІВ ВІДЧУТТЯ БЕЗПЕКИ/НЕБЕЗПЕКИ У МІСЬКОМУ ПРОСТОРИ

2.1. Сутність і зміст відчуття безпеки/небезпеки в сучасному суспільстві

Однією з основних категорій нашої роботи є поняття безпеки. Але як зарубіжна так і вітчизняна соціологія не виводять єдиного тлумачення цього поняття. Часто безпеку розуміють як протилежність поняттю безпека. До того ж сам термін безпека розглядається з позиції соціології безпеки. Тому в даному дослідженні ці категорії будуть розглянуті як взаємопов'язані.

В соціологічній та психологічній літературі поряд з поняттями безпеки часто використовуються поняття загрози, тривоги та страху, тому для розуміння розбіжностей між ними їх теж потрібно проаналізувати.

Так, наприклад, розмежувати поняття загроза і безпека дуже складно, оскільки людина в сучасному суспільстві постійно знаходиться в стані безпеки, так як відсутня впевненість в завтрашньому дні, а соціальна стабільність як така змінилася станом невизначеності, в якому ризики і загрози є надзвичайно поширеними. Одна з соціологічних робіт на дану тематику «Суспільство ризику. На шляху до другого модерну» У. Бека [17] в якій він наголошує на тому, що сучасне суспільство несе в собі безліч ризиків та небезпек від яких не застраховані ні бідні ні багаті, так як вони мають глобальний характер, але суспільство ще не готове визнати ці загрози.

Аналізуючи роботи класиків соціології на тему безпеки/небезпеки Т. Шипунова розглядає роботу Ч. Даас, який виділяє два види безпеки:

1) загроза як безпека (ризик) для тіла, життя, добробуту і свободи (онтологічна загроза – insecurity);

2) небезпечність в сприйнятті і оцінках цих загроз як епістемологічна невизначеність (uncertainty) [18, с. 105].

Ще одним класиком соціології, що займався питаннями ризиків, небезпеки та безпеки є Н. Луман. Він наголошував що сучасні суспільства – це суспільства переважаючого ризику, через їх складність, непрозорість, через невпевненість та невизначеність, що охоплює майже всі сфери життя [19].

Можна сказати, що категорія «небезпека» виступає ключовою, пов'язаною з безпекою, оскільки будь-яка система схильна до небезпеки, а це означає, що небезпека носить абсолютний характер, а безпека, відповідно, – відносний, оскільки пов'язана з соціальними явищами, від яких вона і залежить.

Джерелом формування загроз і ризиків, що підривають розвиток сучасного суспільства і створюють небезпеку для існування людства на думку колективу російських авторів, є різні процеси як соціального, так і природного характеру, в зв'язку з чим їх можна поділити на такі види:

- природні (землетруси, повені, урагани, цунамі);
- екологічні (забруднення навколишнього середовища, глобальне потепління, похолодання);
- епідеміологічні (різні епідемії, поширення яких в умовах глобалізації є серйозною загрозою для здоров'я населення. Протягом останніх десятиліть, наприклад, ознаменувалися появою ряду незнайомих перш людству епідемії, таких як пташиний, свинячий грип);
- техногенні (катастрофи, вибухи, пожежі);
- соціальні (війни, теракти, різні соціальні конфлікти, викликані напруженістю в області міжетнічних, соціально-політичних, конфесійних відносин, а також пов'язані з зростанням соціального розшарування, бідності, злочинності, девіантності в суспільстві);
- соціально-психологічні загрози, пов'язані з різними психічними розладами, зниженням соціального і психічного самопочуття населення, зростанням агресії, жорстокості, байдужості, соціальної апатії в суспільстві [20].

Також відчуття небезпеки за своєю психологічною природою тісно пов'язане з відчуттям тривоги, тому для глибшого розуміння відчуття небезпеки розглянемо поняття тривоги і тривожності. Тривогу – такий емоційний стан, який виникає в ситуаціях невизначеності і небезпеки і характеризується очікуванням небажаного розвитку подій.

Якщо розглядати через призму соціологічного підходу, то до соціальних чинників небезпеки ми можемо віднести: політичну та економічну ситуацію в країні; рівень соціального розшарування; соціальні протиріччя (рівень житлових умов, зайнятість та безробіття); демографічні фактори (рівень народжуваності/смертності, еміграція/міграція); рівень злочинності і діяльність правоохоронних органів; стан доріг та інфраструктури; рівень освіти та медичного обслуговування; рівень духовного та культурного життя населення.

Отже, можна зробити висновок, що проблема відчуття безпеки/небезпеки є не тільки психологічною, а і соціальною, так як основними причинами його виникнення можуть бути соціальні чинники.

2.2. Специфіка міського простору

Вивчення поняття міста та його складових має давню історію. В соціології, навіть, з'явилася окрема дисципліна, яка вивчає закономірності виникнення, розвитку та функціонування міста, і це – соціологія міста. Ця дисципліна як галузь соціології виникла у 20-30 рр. ХХ ст. у США.

Важливим кроком у цьому напрямку стали розробки вчених так званої Чиказької школи (Р. Парк, Е. Берджес, Р. Маккензі та ін.), які вважали місто дзеркальною міні-моделлю всього суспільства, що концентрує і переплавляє в собі різні культурні та національні ознаки [21; 22; 23].

Підтримуючи ідеї Р. Парка, Е. Берджес в рамках теорії міста виділив так звану традиційну структуру міста, яка схематично втілювалася в концентричних зонах, що розходяться від ділового центру, в яких городяни проживають відповідно до свого соціального статусу: перша зона – центр

ділового життя; друга зона – буферна, в ній зосереджена легка промисловість; третя зона – простір промислових підприємств, місце проживання робітників; четверта зона – розташування особняків.

Учень Р. Парка соціолог Л. Вірт в 1938 році опублікував статтю «Урбанізм як спосіб життя». За його висновком, три ключові характеристики міського простору (величина, щільність населення і гетерогенність зв'язків між його мешканцями) визначають якісні риси міської культури як способу життя. Тому можна сказати, що для вченого місто є специфічною формою просторової організації життя соціально різнорідних людей, що включає соціально-економічні та політичні компоненти [24].

Міський простір має не стільки фізичний, скільки символічний характер, який обумовлений не стільки відмінністю матеріальних речей, скільки відмінністю різноманітних джерел інформації, текстів. Просторове середовище міста (будинки, мода, газети, реклама) – не просто зміна фізичного оточення, а зміна джерел інформації, перехід в нове культурне середовище.

Також якщо розглядати загальні риси міста, то в залежності від різних факторів міста мали свої специфічні особливості, і підвести визначення поселень під один критерій фактично не представляється можливим. З іншого боку, завдяки внеску зарубіжних вчених, ми маємо можливість визначити найбільш загальні риси, в тій чи іншій мірі властиві практично кожному місту незалежно від місцевих особливостей.

По-перше, до них відносять соціально-економічні функції: певний рівень розвитку торговельних відносин, виробництва та ін.

По-друге, динамічний обмін культурними цінностями. [25].

Розглянувши історичні аспекти розвитку поглядів на місто в соціології та специфіку міського простору, загалом можна сказати, що місто є поліфункціональним утворенням, що має територіальні, соціальні та економічні особливості, які зумовлюють специфіку міського способу життя.

Специфіка міського простору проявляється у співвідношенні його фізичної протяжності, щільності населення і випадковості зв'язків між його мешканцями, що визначає сутнісні риси міського способу життя, який характеризується динамічністю та мінливістю, а соціальні контакти в місті стають анонімними, дискретними та непередбачуваними, тому збільшується кількість ризиків та небезпек з якими людина стикається щодня.

2.3. Чинники формування відчуття безпеки/небезпеки у міському просторі

Соціальні чинники – це будь-які зміни в соціальному оточенні, які значно впливають на поведінку, самопочуття і стан здоров'я індивіда.

Дослідниця В.Гошовська у своїй роботі «Соціальна домінанта національної безпеки» наводить такий перелік чинників небезпеки в соціальній сфері, зокрема, це: низький рівень життя та соціальної захищеності верств населення, негативні тенденції зростання безробітних; бідність; недостатність умов для формування середнього класу; падіння рівня здоров'я населення, незадовільний стан системи його охорони; зменшення чисельності населення та його природного приросту; тенденції моральної та духовної деградації в суспільстві; неконтрольовані міграційні процеси, а саме міграція молоді та кваліфікованої робочої сили [26]. Дійсно, кожен з цих факторів є важливим в міському середовищі і суттєво впливає на сприйняття містянами рівня комфортності проживання в тому чи іншому місті.

Є.Жадан, розглядаючи формування моделі соціальної безпеки міста, виокремлює три основні блоки: фінансово-інвестиційний, природно-екологічний та соціально-демографічний, для кожного з цих блоків існує ряд специфічних загроз. Основними ж загрозами є: несприятливі умови життя в місті, сформовані дією політичних, демографічних, соціально-економічних, та екологічних чинників; низька якість життя та бідність громадян, обумовлені нерозвиненістю рику праці, браком житла, роботи, низькими доходами, високими цінами споживчого кошику, недостатністю медико-

санітарного захисту тощо; негативна динаміка людського розвитку, що включає зниження рівня освіченості, здоров'я та добробуту [27, с. 309].

Також автор зазначає, що основним суб'єктом формування системи соціальної безпеки в місті є місцеве самоврядування, однак з цією тезою автора не можна повністю погодитись, адже органи місцевого самоврядування не мають (або мають недостатньо) важелів впливу на такі виокремленні чинники безпеки/небезпеки як доходи населення чи ціни. Тому, на нашу думку, доцільно було б додати також до суб'єктів формування системи соціальної безпеки органи державної влади та правоохоронні органи, підприємства та організації, що формують ринок праці в місті (а також можуть впливати на екологічний стан), громадські організації та об'єднання, як елементи громадянського суспільства та ЗМІ.

Також не завжди відчуття безпеки/небезпеки (оскільки воно є суб'єктивним) співпадає з реальними загрозами. Так, наприклад, Інститут суспільно-економічних досліджень порівняв дані опитування, проведеного Соціологічною групою «Рейтинг» (лютий 2017 р.) та дані Державної служби статистики України. За цими даними Наприклад, у м. Львів зареєстровано понад 200 кримінальних правопорушень на 10 тис. населення, однак безпечно почуваються понад 65% городян. В той час як у м. Маріуполь зареєстровано 32 злочини на 10 тис. населення, проте лише 41% респондентів почуває себе у безпеці [28]. Тобто в даному випадку такий чинник безпеки/небезпеки як рівень злочинності, повинен розглядатись тільки в комплексі з іншими (близькість до зони бойових дій, ефективність роботи правоохоронних органів і т.д.).

Якщо розглядати загалом всі українські міста, то на основі опитування, яке було проведено Соціологічною групою «Рейтинг» від імені Міжнародного республіканського інституту, складено рейтинг комфортності міст України в 2018 році, в даному рейтингу жодне з міст не набрало більше 3,6 балів (оцінка 3 – «середньо»). При складанні рейтингу було проаналізовано послуги та їх якість в 22 сферах. Оцінювалися

інфраструктура, комунальна, гуманітарна сфери, медицина, освіта, діяльність правоохоронних органів та інше. Перше місце зайняла Вінниця, а останнє Херсон. Запоріжжя зайняло 18 місце із 24 [28]. Ці дані свідчать про невисокий рівень задоволеності громадян комфортністю проживання в містах та якістю надання основних соціальних послуг.

Важливим для формування безпечного міського середовища є і екологічна складова, що не завжди враховується як чинник відчуття безпеки/небезпеки в місті, але саме в містах (особливо з розвинутою промисловістю) антропогенне навантаження на екосистему стає найбільшим, тому, на нашу думку, цей фактор потребує додаткової уваги.

В даному розділі було проаналізовано сутність і зміст відчуття безпеки/небезпеки в сучасному суспільстві; розкрито специфіку міського простору; досліджено значення соціальних чинників у формуванні відчуття безпеки у міському просторі;

Отже, ми розглянули та виокремили основні соціальні чинники відчуття безпеки/небезпеки у міському просторі, а також розглянули їх особливості. Розвиток сучасного міста неможливий без вивчення і врахування чинників безпеки/небезпеки, для забезпечення високої якості життя, а також рівноваги взаємовпливів міста і природного середовища.

РОЗДІЛ 3

ПРАКСЕОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ЧИННИКІВ ВІДЧУТТЯ БЕЗПЕКИ/НЕБЕЗПЕКИ У МІСЬКОМУ ПРОСТОРИ

3.1. Обґрунтування емпіричного методу дослідження чинників відчуття безпеки/небезпеки у міському просторі

У соціології використовують різні методи дослідження соціологічної проблеми. Саме вибір правильного методу є одним із головних етапів дослідження. Якщо ми застосуємо метод, який не зможе дати нам всеохоплюючу інформацію про нашу проблему, ми не зможемо дослідити цю проблему об'єктивно та детально.

Для вивчення соціальних чинників відчуття небезпеки в міському середовищі було використано три методи дослідження, це:

- аналіз документів, а саме статистичних даних;
- метод опитування, а саме онлайн-опитування молоді м. Запоріжжя, на основі якого здійснено картографування території міста з зазначенням безпечних і небезпечних зон;
- метод пошукового прогнозу.

Відповідно дослідження відбувалось у три етапи. На першому етапі було проведено онлайн-опитування. Це емпіричне дослідження, здійснюване за допомогою мережі Інтернет. За допомогою методу опитування, ми виявили думки, відчуття та, можливо, деякі стереотипи щодо небезпечних районів та місць Запоріжжя, також на основі отриманих даних було здійснено візуалізацію результатів у вигляді картографування безпечних/небезпечних районів міста.

Другий етап дослідження – аналіз документів та пошук інформації, необхідної для проведення передпрогнозної орієнтації та окреслення прогнозного фону. Так, статистична інформація була використана для SWOT, TOWS, STEEP, PEST аналізу. За допомогою яких, виокремлено основні фактори, які впливають на рівень безпеки/небезпеки у м. Запоріжжя.

На третьому етапі було проведено пошуковий прогноз щодо чинників безпеки/небезпеки в м. Запоріжжя. Так, на основі передпрогнозного орієнтування та аналізу прогнозного фону, було створено когнітивну модель в якій визначено основні фактори безпеки/небезпеки у місті та основних суб'єктів (стейкхолдерів), що можуть впливати на ці фактори. Далі, на основі опису когнітивної моделі та з застосуванням методу екстраполяції, було визначено верхню та нижню екстремі розвитку без певної ситуації та сформульовано тренд – найбільш вірогідний варіант розвитку подій.

3.2. Аналіз емпіричної інформації

На початковому етапі дослідження було проведено онлайн-опитування молоді, яке пройшли 100 респондентів віком від 18 до 35 років. Анкета опитування складалася з 21 питання та 4 блоків, які склалися з декількох питань (див. Додаток Б.).

Перший блок мав позначення «Безпека». Питання у цьому блоці повинні були показати рівень відчуття безпеки мешканців як в цілому в Україні, так і конкретно у м. Запоріжжя.

Виходячи з результатів опитування, можна зауважити, що серед опитаних лише 3% відчують себе в повній безпеці в Україні; 34,3% відповіли «скоріше так»; 32,9% – «скоріше ні»; 10,4% – взагалі не відчують себе в безпеці і 19,4% відповіли – «важко сказати» (див. Додаток В., рис. 1).

Щодо відчуття безпеки у місті Запоріжжя, то також досить незначний відсоток – 4,5% відчують себе в повній безпеці, а ось 7,5% взагалі не відчують себе в безпеці, але більшість схильна до відповіді, що скоріше відчуває (див. Додаток В., рис. 2).

Далі розглянемо безпечні/небезпечні райони міста Запоріжжя. Із відповідей респондентів ми можемо виділити 2 відносно безпечних райони – Олександрівський і Вознесенівський, та 2 небезпечних – Заводський і Шевченківський. А також, ми питали громадян щодо небезпечних місць міста, і серед усіх «найнебезпечнішими» стали: «ДД», «Зелений Яр», вокзали

та ринки («Анголенко» та «Малий ринок»), зупинка та проспект Металургів (див. Додаток В., рис. 3,4,6).

Останнє питання цього блоку було направлене на виявлення саме тих чинників, які впливають на таку ситуацію щодо безпеки/небезпеки. Із 10 запропонованих чинників, респонденти могли вибрати 4, на їх думку, серед головних наступні: низький культурний та духовний рівень жителів, високий рівень злочинності, низький економічний рівень міста та високий рівень незахищеності органами правопорядку/місцевою владою.

Наступний блок це – «Район». За допомогою питань цього блоку, ми проаналізували як мешканці окремих районів відчують себе в безпеці/небезпеці у своєму районі та, що впливає на цей рівень, а також оцінили ставлення респондентів до діяльності поліції та місцевої влади.

Ми опитали мешканців усіх районів міста Запоріжжя (див. Додаток В., рис. 7.). На питання про безпечність свого району проживання 55,2% відповіли, що їх район скоріше безпечний, 10,4% – що район безпечний і лише 1,5% – що район небезпечний. Щодо чинників, які впливають, результати дуже схожі з чинниками, які мешканці виділили щодо міста в цілому (низький культурний та духовний рівень жителів, високий рівень злочинності, високий рівень незахищеності органами правопорядку/місцевою владою та проживання раніше засуджених) (див. Додаток В., рис. 10).

Також наступний фактор, про який ми запитали респондентів – це діяльність поліції та місцевої влади. На що 47,8 % відповіли, що задоволені діяльністю поліції, а 37,3% – не задоволені (див. Додаток В., рис. 11). Хоча при цьому у питанні №16 «А як би ви були на місці влади, що би ви зробили для покращення рівня безпеки міста?», майже половина говорить про те, що спочатку би зробили реформу поліції чи посилили би патруль по вулицям, чи поставили камери спостереження або кнопку виклику, щоб поліція приїжджала швидше.

Щодо місцевої влади, то майже половина опитуваних не задоволені її діяльністю (див. Додаток В., див. рис. 12). Також при відповіді на питання

№ 15 про шляхи покращення рівня безпеки міста з боку місцевої влади респондентами було зазначено, що владі необхідно:

- 1) виконувати вчасно свої обіцянки, які стосуються безпеки мешканців міста;
- 2) контролювати діяльність правоохоронних органів;
- 3) зробити все, щоб рівень безробіття знизився (збільшення робочих місць);
- 4) зробити все, щоб культурний та духовний рівень жителів підвищувався (організація заходів, які б цьому сприяли).

Також у відповідях до питання № 16, які стосуються місцевої влади можна зустріти такі: збільшення кількості робочих місць, організувати дозвілля молоді, поліпшити освітлення біля під'їздів, підвищення культурного рівня жителів міста, збільшення їх зайнятості у громадських заходах та саму кількість громадських заходів, також, збільшення кількості закладів, що займалися б людьми, які є потенційними злочинцями (безробітні, вимушені переселенці та інші).

Ще один момент, який для нас був цікавий, це очікування мешканців і реальність. Наскільки те, що очікували або зараз відчують є реальним. Ми запитали у респондентів як змінилась ситуація з безпекою у м. Запоріжжі за останній рік. На що 64,2% респондентів відповіли, що ситуація не змінилася, і більшість вважає, що у найближчий рік все залишиться без змін, а можливо і погіршиться. Також про зміни у найближчі 5 років, думки респондентів розділилися на «оптимістів», які вважають, що ситуація покращиться і «песимістів», які вважають, що ситуація погіршиться. По відсоткам переважають «оптимісти», отже, ми можемо зробити висновок, що жителі міста Запоріжжя більше налаштовані оптимістично, щодо розвитку свого міста.

Останній блок це – Тривожність. У цьому блоці ми запитали респондентів, чи відчують вони тривогу щодо власного майбутнього у м. Запоріжжі. На що 32,8% відповіли, що відчують, 20,9 % – скоріше так,

17,9 – скоріше ні і лише 3% не відчують (див. Додаток В., рис.17). Ми вважаємо, що це велика проблема, тому що через таке відчуття небезпеки у місті існує можливість еміграції молоді, зростання безробіття, зменшення чисельності населення та його природного приросту.

Виходячи з результатів дослідження, основними соціальними чинниками відчуття небезпеки є: низький культурний та духовний рівень жителів, високий рівень злочинності, низький економічний рівень міста, високий рівень незахищеності органами правопорядку і низький рівень діяльності місцевої влади.

Також, ми зробили картографування районів м.Запоріжжя (див. Додаток В, рис. 22), де позначили райони по кольорам та оцінкою від 1 до 5, де червоний небезпечні, а зелені – безпечні, згідно результатів опитування та аналізу статистики. Найнебезпечніший район – Заводський і Шевченківський, а найбезпечніші – Олександрівський та Вознесенівський.

Другий етап дослідження – аналіз документів та пошук інформації, необхідної для проведення передпрогнозної орієнтації та окреслення прогнозного фону. Так, статистична інформація була використана для SWOT, TOWS, STEEP, PEST аналізу (див. Додаток Д). За допомогою даних методів було виокремлено основні фактори, які впливають на рівень безпеки/небезпеки у м. Запоріжжя та проаналізовано вагомість цих факторів.

На третьому етапі було проведено пошуковий прогноз щодо чинників безпеки/небезпеки в м. Запоріжжя. Так, на основі передпрогнозного орієнтування та аналізу прогнозного фону, було створено когнітивну модель в якій виявлено основні фактори безпеки/небезпеки у місті та основних суб'єктів (стейкхолдерів), що можуть впливати на ці фактори. Також було визначено основні заходи, що можуть використовуватись стейкхолдерами для покращення безпекової ситуації в місті.

Таким чином під час аналізу когнітивної моделі було з'ясовано наступне:

1. Покращення освітлення вулиць міста. Стейкхолдери: інвестори, громадські організації, органи самоврядування, комунальні підприємства і установи, підприємства міста. Необхідні для цього заходи – збільшення місцевого бюджету на освітлення, участь у міжнародних грантових програмах з енергозбереження.

2. Використання нових технологій для забезпечення безпеки. Стейкхолдери: інвестори, органи самоврядування, поліція, громадські організації, залучення місцевих, регіональних та національних ЗМІ, комунальні підприємства і установи. Заходи – збільшення кількості камер спостереження на вулицях, створення кнопки швидкого реагування поліції, висвітлення у ЗМІ співпраці поліції та громади.

3. Небезпека поширення недостовірної і фейкової інформації, чуток, що можуть провокувати панічні настрої. Стейкхолдери: органи самоврядування, громадяни, громадські організації, поліція; залучення національних, регіональних ЗМІ та інформування в соціальних мережах. Заходи – соціальний проект «Небезпека у мережі Інтернет», розробка та впровадження системи уроків критичного мислення та медіаграмотності.

4. Покращення діяльності поліції, зменшення правопорушень. Стейкхолдери: влада, органи самоврядування, інвестори, поліція, громадяни; залучення ЗМІ. Захід – створення муніципальної поліції (створення нової системи патрулювання), висвітлення у ЗМІ співпраці поліції та громади.

5. Низький рівень медичного захисту населення, відповідно – високий рівень смертності, ризик спалахів та епідемій інфекційних захворювань. Основні стейкхолдери: влада, органи самоврядування, комунальні підприємства і установи, громадяни, громадські організації, залучення національних, регіональних ЗМІ та інформування в соціальних мережах. Заходи – реформа медицини (оскільки дана реформа тільки запроваджується ми можемо побачити як вона реалізується через певний проміжок часу), інформування населення про небезпеки та шляхи їх уникнення (наприклад,

інформування щодо вакцинації або щодо ризику серцево-судинних захворювань), профілактичні огляди і т.д.

6. Проблема забезпечення повноцінного розвитку і виховання дітей. Стейкхолдери: інвестори, громадяни, громадські організації, органи самоврядування, комунальні підприємства і установи (дитячі садочки, школи та інші освітні і виховні заклади), залучення місцевих ЗМІ. Захід – інформування населення, створення програми «Підтримка молодих сімей», розвиток програм патріотичного виховання та громадянської освіти.

7. Соціальні програми для вимушених переселенців. Стейкхолдери: інвестори, громадські організації, громадяни, влада, органи самоврядування, підприємці. Заходи – участь у грантових програмах, проведення спеціальних консультаційних заходів та заходів для обміну досвідом.

8. Залучення молоді до громадської активності. Стейкхолдери: інвестори, громадські організації, органи самоврядування, підприємці, залучення каналу соціальних мереж. Заходи – залучення закордонних інвесторів, участь у грантових проектах, підтримка міською владою та підприємцями талановитої молоді.

9. Загроза загострення бойових дій на Сході, можливість терактів. Стейкхолдери: влада, органи самоврядування, правоохоронні органи, громадські організації, підприємці, громадяни, залучення ЗМІ. Заходи – посилений контроль під час мітингів, масових акцій, своєчасне інформування населення про небезпеки та можливості їх уникнення, надання консультаційної допомоги.

10. Введення воєнного стану. Стейкхолдери: правоохоронні органи, залучення місцевих та регіональних ЗМІ, органи самоврядування. Заходи – посилений контроль під час мітингів, масових акцій, своєчасне інформування населення, надання консультаційної допомоги.

11. Політична нестабільність; вибори органів влади. Стейкхолдери: органи влади, органи самоврядування, політичні партії та політики, громадяни, громадські організації, правоохоронні органи. Заходи –

посилений контроль під час мітингів, масових акцій, забезпечення проведення чесних виборів, проведення інформаційних та освітніх заходів, спрямованих на формування критичного мислення і медіаграмотності та політичної культури населення.

12. Демографічна проблема (високий рівень смертності та низький народжуваності), інтенсифікація міграційних процесів. Стейкхолдери: органи влади, органи самоврядування, підприємці, інвестори. Заходи – створення робочих місць, залучення закордонних інвесторів, створення програм підтримки малого та середнього бізнесу, підтримка міською владою та підприємцями бізнес-проектів молоді.

13. Економічна криза, безробіття, низький рівень доходів населення. Стейкхолдери: влада, органи самоврядування, підприємці, підприємства міста, інвестори. Заходи – створення робочих місць, залучення закордонних інвесторів, створення програм підтримки малого та середнього бізнесу, підтримка міською владою та підприємцями бізнес-проектів.

14. Екологічні проблеми (промислове забруднення повітря, води, ґрунту, проблема сміттєзвалищ і т.д.). Стейкхолдери: влада, органи самоврядування, підприємці, підприємства міста, інвестори, громадські організації, населення, ЗМІ. Заходи – формування екологічної політики, створення ефективної і системи екологічного моніторингу, введення штрафних санкцій, контроль громадськості, модернізація виробництва на промислових підприємствах відповідно до європейських вимог, інформування населення про важливість сортування та переробки сміття, про раціональне природокористування.

15. Представленість у місті значної кількості етнічних меншин та релігійних організацій (можливість міжетнічних та релігійних конфліктів). Стейкхолдери: влада, органи самоврядування, громадські організації, культурні та релігійні організації, населення, ЗМІ. Заходи – створення культурного центру координації етнічних і регіональних груп та організацій, проведення культурних заходів.

Далі, на основі опису когнітивної моделі та з застосуванням методу екстраполяції, було визначено верхню та нижню екстремі розвитку безпекової ситуації та сформульовано тренд – найбільш вірогідний варіант розвитку подій.

Верхня екстрема. В найкращому сценарії розвитку ситуації, при активізації ролі основних стейкхолдерів, щодо позитивного впливу на безпекову ситуацію і блокуванні ними основних негативних чинників (реалізації екологічної політики, впровадженні реформи поліції, вирішенні демографічної проблеми, зниженні рівня безробіття, впровадження заходів щодо освітлення вулиць міста також збільшення рівня доходу населення та залучення закордонних інвесторів, створення програм підтримки малого та середнього бізнесу і т.д.) рівень відчуття небезпеки в м. Запоріжжя значно зменшиться, що дасть змогу створити сприятливі умови для розвитку торгівлі, залучення інвестицій, впровадження технологічних і управлінських інновацій.

Нижня екстрема. В найгіршому сценарії розвитку ситуації, при бездіяльності основних стейкхолдерів, щодо позитивного впливу на безпекову ситуацію і відсутності заходів блокування основних негативних чинників – вони будуть посилюватись, що призведе до значного соціального напруження, дестабілізації та аномії, можлива також активізація протестів і масові безлади.

Тренд. Оскільки найближчим часом практично неможливо нівелювати усі чинники небезпеки (це потребує значних інвестицій, обґрунтованих управлінських рішень та системи заходів щодо їх впровадження), а основні стейкхолдери не знають чи не розуміють власних можливостей або, навіть, не хочуть змінювати ситуацію (наприклад, великі промислові підприємства, що не бажають модернізації виробництва, відповідно до екологічних норм ЄС, бо це може негативно позначитись на їх прибутках, або регіональні ЗМІ, що часто траншують інтереси власників), крім того, більшість сфер суспільного життя в Україні знаходиться в процесі реформування, що значно

збільшує рівень невизначеності та нестабільності як в державі так і в місті, можна припустити, що в найближчі 3 роки безпекова ситуація в м. Запоріжжя буде майже незмінною, але може значно коливатись, що буде залежати від загальної ситуації в країні.

3.3. Рекомендації щодо можливостей планування і створення безпечного міського простору

Профілактика небезпек і вирішення проблем, що не дозволяють почувати себе безпечно – найактуальніша проблема, у вирішенні якої повинні бути зацікавлені не тільки держава та окремі органи влади, але і самі мешканці міста як активні суб'єкти діяльності.

Однак незважаючи на заходи, що вживаються, рівень безпеки не є достатнім. Економічна нестабільність в країні і світі, зниження життєвого рівня населення, зміна міграційних процесів, зростання соціальної напруженості, обумовлюють збереження різних видів загроз сталому розвитку міста.

У даному дослідженні розглядаючи загрози та небезпеки, що є в місті, ми з'ясували, що вони взаємопов'язані між собою і це, в свою чергу, визначає необхідність комплексного підходу у плануванні і створенні безпечного міського простору.

Для зниження рівня відчуття небезпеки у місті Запоріжжі потрібно вжити заходи і міри по кожному соціальному чиннику, які ми виявили в ході дослідження громадської думки, а саме це – низький культурний та духовний рівень жителів, високий рівень злочинності, низький економічний рівень міста та високий рівень незахищеності органами правопорядку і діяльності місцевої влади.

Можна сказати, що планування і створення безпечного міського простору вимагає вирішення ряду проблем та усунення або мінімізацію чинників виникнення відчуття небезпеки.

Оскільки безпека впливає на якість та комфортність проживання в місті, можна сказати, що вона буде також впливати на його привабливість для інвесторів та розвиток в майбутньому.

На нашу думку складовими формування безпечного міського середовища може стати наступне:

- протидія злочинності та подальше реформування правоохоронних органів (можливо через контроль цього процесу з боку громадськості);

- створення і розвиток комфортної та доступної інфраструктури (звичайно це потребує значних інвестицій, але підвищення комфортності проживання та пересування в міському середовищі багато в чому визначає його привабливість як туристичну так і інвестиційну. А, наприклад, доступні інформаційні сервіси та послуги сприяють соціальній інтеграції та завдяки сучасним технологіям не потребують значних витрат);

- розвиток і раціональне використання публічних просторів наявних в місті (потрібно заздалегідь розуміти і планувати для яких цілей може бути використано наявний міський простір та як зробити його багатофункціональним та безпечним, щоб не було «пустих» ділянок, а сам простір можна було легко трансформувати під будь-які потреби містян;

- вирішення екологічних проблем (формування екологічної політики та контроль громадськості за її впровадженням і реалізацією, оскільки погані екологічні умови негативно позначаються на відчутті безпеки населення. Також важливим моментом тут є інформування містян про проблеми та шляхи їх вирішення. Наприклад, про шкідливі наслідки спалення листя або шкоду довкіллю від пластику і т.д., або, навпаки, про можливості енергоефективності та важливість раціонального природокористування;

- розвиток місцевого самоврядування та активна участь самих жителів міста у вирішенні місцевих проблем, зокрема і безпекових (звісно для цього потрібно шукати шляхи залучення містян та експертів до прийняття важливих рішень).

В даному розділі було обґрунтовано поєднання соціологічних методів збору інформації; здійснено аналіз результатів емпіричного дослідження та з'ясовано, які райони міста та які саме місця мешканці вважають безпечними, а які небезпечними. На основі отриманих даних було здійснено візуалізацію результатів у вигляді картографування безпечних/небезпечних районів міста.

За допомогою SWOT, TOWS, STEEP, PEST аналізу в роботі було виокремлено основні фактори, які впливають на рівень безпеки/небезпеки у м. Запоріжжя, а також проведено пошуковий прогноз подальшого розвитку безпекової ситуації терміном на 3 роки.

Визначено, що в найближчі 3 роки безпекова ситуація в м. Запоріжжя буде майже незмінною, але може значно коливатись, залежно від можливих різких змін загальної ситуації в країні.

Також було сформульовано рекомендації щодо можливостей планування і створення безпечного міського простору.

ВИСНОВКИ

В результаті написання даної роботи ми можемо констатувати, що завдання виконані, мета досягнута, а гіпотеза отримала своє підтвердження. Усю сукупність висновків можна представити у таких тезах:

В роботі уточнено визначення основних понять дослідження: «відчуття безпеки/небезпеки», «міський простір». Так, відчуття безпеки виникає при такому стані упорядкованої сукупності суспільних відносин, за якого реалізуються соціально значимі потреби особистості, суспільства, держави, що належним чином захищені від внутрішніх/зовнішніх, потенційних/явних загроз, а відчуття небезпеки з'являється тоді, коли людина стикається з явищами, процесами, об'єктами, які здатні за певних умов завдавати їй шкоди як одразу, так і в майбутньому, тобто викликати небажані наслідки.

Міський простір в роботі визначається з точки зору конструктивістсько-структуралістського підходу, що дозволяє зрозуміти як мешканці міста водночас формують, змінюють міське середовище, морфологію міста шляхом взаємодії між собою, створення нових об'єктів, смислів, надання об'єктам смислів, визначають функціональне наповнення різних об'єктів та територій, їх значущість і водночас перебувають в умовах, коли існуючі структури, об'єкти та колективне сприйняття міського простору структурує їх життя.

Також в роботі проаналізовано дослідження відчуття безпеки/небезпеки у єдності та взаємодії з міським простором через призму історичних поглядів вчених (соціологів, психологів та філософів).

Визначено методологічну базу дослідження основою якої стали принципи історизму, комплексності та об'єктивності, системний, соціокультурний та структурно-функціональний підходи. Для розгляду міського простору застосовано конструктивістсько-структуралістський підхід. Також важливою для теоретичного осмислення категорій безпеки/небезпеки стала концепція У. Бека.

На основі аналізу підходів Е. Гідденса, Н. Лумана та У. Бека до проблеми ризиків, загроз та небезпек в сучасному суспільстві, було з'ясовано, що відчуття безпеки/небезпеки є не тільки психологічним, а і соціальним феноменом, так як основними причинами його виникнення можуть бути соціальні чинники.

Визначено також, що специфіка міського простору проявляється у співвідношенні його фізичної протяжності, щільності населення і випадковості зв'язків між його мешканцями, що визначає сутнісні риси міського способу життя, який характеризується динамічністю та мінливістю, а соціальні контакти в місті стають анонімними, дискретними та непередбачуваними, тому збільшується кількість ризиків та небезпек з якими людина стикається щодня.

Розглянуто та виокремлено основні соціальні чинники відчуття безпеки/небезпеки у міському просторі, а також визначено їх особливості. Зазначено, що розвиток сучасного міста неможливий без вивчення і врахування чинників безпеки/небезпеки, для забезпечення високої якості життя, а також рівноваги міста і природного середовища

Обґрунтовано поєднання соціологічних методів збору інформації, що дало можливість порівняння і триангуляції даних. Так, проведене соціологічне дослідження засвідчило, що головними чинниками відчуття небезпеки у міському просторі є високий рівень злочинності, низький духовний та культурний рівень жителів, низький рівень захищеності органами правопорядку, погана взаємодія влади з громадою (можна відзначити, що респонденти дуже низько оцінюють діяльність органів самоврядування щодо безпеки в місті).

При аналізі результатів емпіричного дослідження було з'ясовано, які райони міста та які саме місця мешканці вважають безпечними, а які небезпечними. На основі отриманих даних було здійснено візуалізацію результатів у вигляді картографування безпечних/небезпечних районів міста. Цікавим фактом виявилось те, що сприйняття жителями окремих

небезпечних місць дійсно співпадає з даними офіційної статистики злочинів (вокзали, ринки), але при цьому загальне сприйняття районів в яких локалізовані ці місця відрізняється (самі райони вважаються безпечними).

За допомогою SWOT, TOWS, STEEP, PEST аналізу в роботі було виокремлено основні фактори, які впливають на рівень безпеки/небезпеки у м. Запоріжжя, а також проведено пошуковий прогноз подальшого розвитку безпекової ситуації терміном на 3 роки. Так, на основі передпрогнозного орієнтування та аналізу прогнозного фону, було створено когнітивну модель, на основі опису якої з застосуванням методу екстраполяції, було визначено верхню та нижню екстремі розвитку безпекової ситуації та сформульовано тренд – найбільш вірогідний варіант розвитку подій.

Було визначено, що оскільки найближчим часом практично неможливо нівелювати усі чинники небезпеки (це потребує значних інвестицій, обґрунтованих управлінських рішень та системи заходів щодо їх впровадження), а основні стейкхолдери не знають чи не розуміють власних можливостей або, навіть, не хочуть змінювати ситуацію (наприклад, великі промислові підприємства, що не бажають модернізації виробництва, відповідно до екологічних норм ЄС, бо це може негативно позначитись на їх прибутках, або регіональні ЗМІ, що часто транслиують інтереси власників), крім того, більшість сфер суспільного життя в Україні знаходиться в процесі реформування, що значно збільшує рівень невизначеності та нестабільності як в державі так і в місті, можна припустити, що в найближчі 3 роки безпекова ситуація в м. Запоріжжя буде майже незмінною, але може значно коливатись, залежно від можливих різких змін загальної ситуації в країні.

Також ми спробували сформулювати рекомендації щодо можливостей планування і створення безпечного міського простору. На нашу думку складовими формування безпечного міського середовища може стати наступне:

– протидія злочинності та подальше реформування правоохоронних органів (можливо через контроль цього процесу з боку громадськості);

- створення і розвиток комфортної та доступної інфраструктури;
- розвиток і раціональне використання публічних просторів наявних в місті;
- вирішення екологічних проблем (формування екологічної політики та контроль громадськості за її впровадженням і реалізацією, оскільки погані екологічні умови негативно позначаються на відчутті безпеки населення);
- розвиток місцевого самоврядування та активна участь самих жителів міста у вирішенні місцевих проблем, зокрема і безпекових (звісно для цього потрібно шукати шляхи залучення містян та експертів до прийняття важливих рішень).

Соціальна та практична значимість даного дослідження полягає в виявленні соціальних чинників відчуття небезпеки у міському просторі та її складових, які можуть бути використані органами влади, місцевого самоврядування, правоохоронними органами, а також громадськими організаціями та благодійними фондами, що займаються проблемами безпеки та зацікавленні у роботі з формування безпечного міського середовища.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Максименко С. Д., Соловієнко В. О. Загальна психологія : навч. посібник. К. : МАУП, 2000. 256 с.
2. Березюк О., Лемешев М. Безпека життєдіяльності : навчальний посібник. – Вінниця : ВНТУ, 2011. 204 с.
3. Калашнікова Л. В. Концептуалізація понять «безпека», «безпека життєдіяльності» у межах сучасної соціологічної науки. *«Молодий вчений»* № 12 (39) грудень, 2016 р. С. 122-128. URL : <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2016/12/31.pdf> (дата звернення 24.12.2018 р.).
4. Калашнікова Л. В. Соціологічний моніторинг безпеки життєдіяльності особистості: проблеми теорії. *Український соціум*. 2017. № 1. С. 49-59.
5. Локтіонова Д. А. Місто та міський простір: реалії та перспективи (вітчизняний досвід). *Методологія, теорія та практика соціологічного аналізу сучасного суспільства*. 2014. Вип. 20. С. 86-91. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Mtpsa_2014_20_17. (дата звернення 24.12.2018 р.).
6. Боженко А.О. Формування модерного міського простору м. Харкова у другій половині XIX-на початку XX ст. *Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії*. 2017. 20 (1). С. 57-65.
7. Денисюк А.І. Вивчення міського простору: історичний огляд та перспективи аналізу. *Вісник Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна*. 2010. № 889. Соціологічні дослідження сучасного суспільства: методологія, теорія, методи. Вип. 25. С. 138-141. URL : <http://dspace.univer.kharkov.ua/bitstream/123456789/4982/2/Denisyuk.pdf> (дата звернення 27.12.2018 р.).
8. Живанова В. А. Дослідження страху як психологічного феномену в історичній ретроспективі. *Вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут»*. Філософія. Психологія.

Педагогіка. 2010. № 3. С. 121-125. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKPI_fpp_2010_3_22. (дата звернення 27.12.2018 р.).

9. Прихожан А. М. Причина, профилактика и преодоление тревожности. *Психологическая наука и образование*. 1998. №2. С.15-25.

10. Парафіян А. М. Причины і профілактика і подолання тривожності. *Психологічна наука і освіта*. 1998. №2. С. 20-23.

11. Калашнікова Л. Особливості вивчення безпеки життєдіяльності як соціального явища. *Вісник ХНУ імені В. Н. Каразіна*. Серія «Соціологічні дослідження сучасного суспільства: методологія, теорія, методи». Вип. 39. С. 73-79. URL : <https://periodicals.karazin.ua/ssms/article/view/9848/9371>(дата звернення 27.12.2018 р.).

12. Ратушна Т.О. Формування безбар'єрного соціального середовища в сучасному міському просторі. Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «*Генерування інновацій інклюзивного розвитку : національний, регіональний, міжнародний вимір*» (4-5 жовтня 2018 року), м. Запоріжжя / Редкол. : Прушківська Е.В. (відпов. ред.) Запоріжжя : ЗНТУ, 2018. С. 73-77.

13. Букач М., Попова Т., Клименюк Н. Основы научных исследований у социальной работе : навчальний посібник. Миколаїв : ЧДУ ім. Петра Могили, 2009. 284 с.

14. Кустовська О. Методологія системного підходу та наукових досліджень: курс лекцій. Тернопіль : Економічна думка, 2005. 124 с.

15. Орбан-Лембрик Л. Психологія управління: навч. посібник. 2-ге вид., доповн. К. : Академвидав, 2010. 544 с.

16. Бестужев-Лада И. В. Социальное прогнозирование. Курс лекций. М.: Педагогическое общество России 2002. 392 с.

17. Бек У. Общество риска: На пути к другому модерну / Пер. с нем. В. Седельника, Н. Федоровой. М.: Прогресс-Традиция, 2000. 383 с. URL : https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=3&ved=2ahUKEwiC7L6m_djgAhVJp4sKHXLvBb8QFjACegQIBxAC&url=http%3A%2F%2Fweb-local.rudn.ru%2Fweb-

local%2Fprep%2Frj%2Ffiles.php%3Ff%3Dpf_eaaf4f79b02a78b919aca693a8e6b572&usg=AOvVaw1tiuU7XHwq8lAHanQHs6O8 (дата звернення 24.12.2018 р.).

18. Шипунова, Т. В. (2016). Социальная безопасность: тематизация дискуссионного поля. *Журнал социологии и социальной антропологии*. Т. XIX (№ 2 (85)). С. 101-112. URL : http://jourssa.ru/sites/all/files/volumes/2016_2/Shipunova_2016_2.pdf (дата звернення 11.01.2019 р.).

19. Луман Н. Понятие риска. THESIS. 1994. Вып. 5. С. 135-160. URL : https://igiti.hse.ru/data/423/313/1234/5_2_2Luhm.pdf (дата звернення 11.01.2019 р.).

20. Верещагина А. В., Самыгин С. И., Гафиатулина Н. Х. Социология безопасности: учебник. Под ред. Ю.Г. Волкова. М. : РИОР : ИНФРА-М, 2017. 264 с.

21. Парк Р. Город как социальная лаборатория. *Социологическое обозрение*. 2002. Т. 2. № 3. URL : https://sociologica.hse.ru/data/2011/03/04/1211598040/soc_oboz_2_3.pdf (дата звернення: 11.01.2019).

22. Берджесс Э. Рост города: введение в исследовательский проект. *Личность. Культура. Общество*. 2002. Т. 5. Вып 1-2 (11-12). С. 168-181. URL : <https://iphras.ru/uplfile/reznik/soviet/bibl/1/Burges.pdf> (дата звернення: 11.01.2019).

23. Маккензи Р. Д. Экологический подход к изучению человеческого сообщества. *Вопросы социальной теории*. 2008. Том II. Вып. 1(2). URL : https://iphras.ru/uplfile/root/biblio/vst/2008/mackenzie_2.pdf (дата звернення: 11.01.2019).

24. Вирт Л. Урбанизм как образ жизни. Пер. с англ. М. : Strelka Press, 2016. 108 с.

25. Загороднюк Н. И., Томилов И. С., Федотова Д. Ю. Определение понятия "город" в отечественной историографии. *Исторические, философские, политические и юридические науки, культурология и*

искусствоведение. Вопросы теории и практики. Тамбов: Грамота, 2016. № 5(67) С. 86-89. URL : http://scjournal.ru/articles/issn_1997-292X_2016_5_21.pdf (дата звернення: 11.01.2019).

26. Гошовська В. А. Соціальна домінанта національної безпеки : актуальні проблеми: Монографія. К. : Видавничий дім «Корпорація», 2004. 196 с.

27. Жадан Є. Методологічні засади формування моделі соціальної безпеки міста. *Державне управління та місцеве самоврядування.* 2015. Вип. 1. С. 304-312. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/dums_2015_1_33. (дата звернення: 14.01.2019).

28. Рейтинги міст України. URL : http://ratingpro.org/research/ratings_of_ukrainian_sities_2018.html?toindex=1. (дата звернення: 14.01.2019).

ДОДАТКИ

Додаток А

ПРОГРАМА СОЦІОЛОГІЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ НА ТЕМУ:

«Соціальні чинники відчуття небезпеки у міському просторі»

МЕТОДОЛОГІЧНИЙ РОЗДІЛ

1. Формулювання та обґрунтування проблеми дослідження

Мабуть, кожна людина відчувала і відчуває небезпеку на роботі, дома, на вулиці, в магазині, в торговому центрі. Частіше люди пов'язують відчуття небезпеки саме з буденними проблемами, а не на страху глобальних проблем людства чи масштабних конфліктів. Збереження домівки, родини, роботи, заощаджень, здоров'я – основні проблеми відчуття безпеки людини. Якщо людина буде відчувати безпеку у районі, місті, країні де живе, то це стабілізує рівень життя населення, розширить можливості людського розвитку та реалізації потреб людини.

Виділяють 4 джерела небезпеки: природні, соціальні, техногенні, політичні, а також є комбіновані. У цій роботі ми будемо розглядати саме соціальні джерела такі, які викликані низьким духовним та культурним рівнем: бродяжництво, п'янство, алкоголізм, злочинність, та соціальні чинники, такі як референтні групи, ролі, статуси та ін.

В сучасному українському суспільстві після подій Революції гідності та в умовах конфлікту на сході, рівень невизначеності, небезпеки та страху значно виріс. Люди не відчувають себе захищеними, вони перебувають у стані аномії, бо старі цінності та норми країни були зруйновані, а нові ще не до кінця сформовані, та у будь-який момент можуть змінитися. Таким чином події, які відбуваються у країні підвищують рівень відчуття небезпеки, бо страх за своє життя, за життя близьких, за дах над головою, за заробіток і змогу прокормити себе і родину та навіть за цілісність країни зараз досягає, мабуть, найвищої відмітки.

Проблемна ситуація полягає у недостатній вивченості чинників відчуття небезпеки в міському просторі, що вказує на недостатнє розуміння владними інституціями і самими містянами чинників, що впливають на це відчуття та вимагає дослідження факторів створення безпечного міського середовища.

2.Об'єкт дослідження: жителі міста Запоріжжя.

3.Предмет дослідження: думки, роздуми та судження жителів міста Запоріжжя відносно чинників відчуття небезпеки.

4. Мета дослідження: проаналізувати рівень небезпеки та виявити основні соціальні чинники відчуття небезпеки жителів міста Запоріжжя.

5. Задачі дослідження:

1. Визначити які види тривоги та небезпеки притаманні жителям міста Запоріжжя.
2. Проаналізувати соціальні чинники, які впливають на рівень небезпеки.
3. З'ясувати діяльність органів правопорядку та місцевої влади.
4. Дослідити наскільки люди відчують тривогу за майбутнє.

6. Логічний аналіз основних понять

6.1. Інтерпретація

Для повнішого і глибшого аналізу проблеми необхідно виділити та визначити основні поняття, які характеризують сутність теми дослідження.

Соціальний чинники – це явище або процес, який стає причиною тих чи інших соціальних змін, що впливають на різні сфери діяльності, від економіки до охорони здоров'я. Якщо говорити простіше, це рушійна сила розвитку суспільства. Соціальні чинники – це будь-яка змінна в соціальному оточенні.

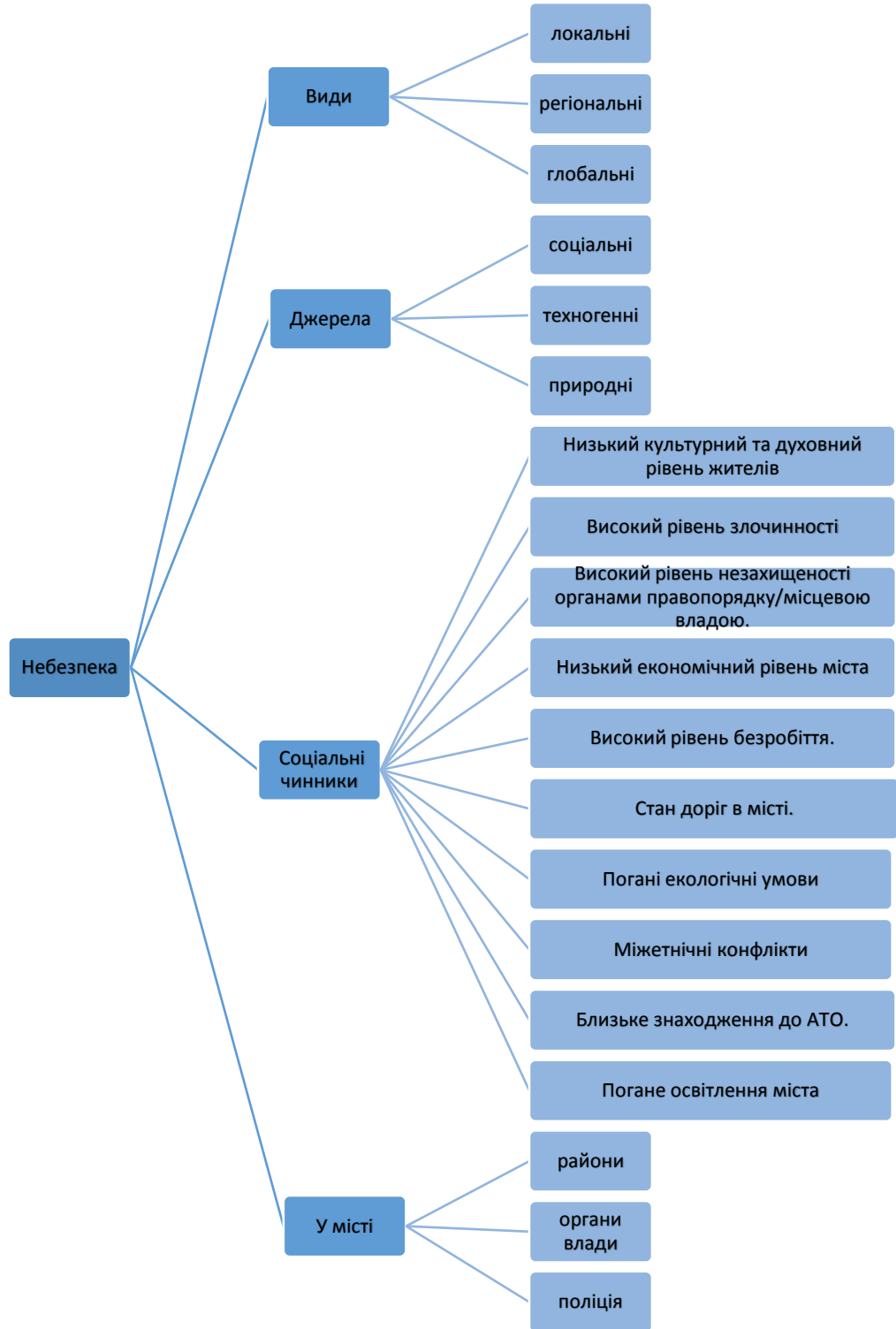
Суспільство – це соціальна самодостатня система, заснована на взаємовідносинах людей в процесі реалізації особистих потреб.

Небезпека – це явища, процеси, об'єкти, які здатні за певних умов завдавати шкоди здоров'ю людини як відразу, так і в майбутньому, тобто викликати небажані наслідки.

Тривога – природне відчуття страху перед загрозою, яке дозволяє людині помітити і вжити відповідні заходи.

Місто – це територіально сконцентровано форма розселення людей, що характеризується значною густотою населення, специфічними соціальними функціями та особливо культурою поведінки.

7. Операціоналізація

8. Гіпотеза дослідження:

Головними соціальними чинниками відчуття небезпеки у міському просторі є високий рівень злочинності, низький духовний та культурний рівень жителів, низький рівень захищеності органами правопорядку.

Методична частина

1.Визначення генеральної сукупності:

Вибіркова сукупність дослідження складається з молоді міста Запоріжжя, яка проживає у різних районах міста.

2. Обґрунтування методів дослідження

Опитування – незамінний прийом отримання інформації про суб'єктивний світ людей, їх прагнення, мотиви діяльності, думки. Він приваблює дослідників тому, що вважається майже універсальним методом. Соціологу дуже часто необхідна інформація про такі явища і процеси, які недоступні прямому спостереженню і які не знаходять необхідного відображення в різних документах, у соціальному аналізі. Метод опитування має свої різновиди, а саме інтерв'ю, масове опитування, телефонне опитування, онлайн-опитування, поштове опитування та інше.

У нашому дослідженні ми будемо використовувати такий різновид опитування як онлайн-опитування. Це емпіричне дослідження, здійснюване за допомогою мережі Інтернет.

Анкета

Доброго дня! Дякуємо за те, що ви знайшли можливість взяти участь у соціологічному дослідженні, яке присвячене вивченню чинників відчуття небезпеки в міському просторі.

Нам дуже важлива Ваша думка. Участь в опитуванні є анонімною, а результати будуть обробляться тільки в узагальненому вигляді.

Безпека

1. Чи відчуваєте Ви себе безпечно в Україні?
 - 1.1. Так, відчуваю себе в повній безпеці
 - 1.2. Скоріше, так
 - 1.3. Важко сказати
 - 1.3. Скоріше, ні
 - 1.4. Взагалі не відчуваю себе в безпеці

2. Чи відчуваєте Ви себе безпечно в м.Запоріжжі?
 - 2.1. Так, відчуваю себе в повній безпеці
 - 2.2. Скоріше, так
 - 2.3. Важко сказати
 - 2.3. Скоріше, ні
 - 2.4. Взагалі не відчуваю себе в безпеці

3. На Вашу думку, який район міста Запоріжжя є найбільш безпечним? (можна обрати 2 відповіді)
 - 3.1 Олександрівський
 - 3.2. Заводський
 - 3.3. Комунарський
 - 3.4. Дніпровський
 - 3.5. Вознесенівський
 - 3.6. Хортицький
 - 3.7. Шевченківський

4. На Вашу думку, який район міста Запоріжжя є найбільш небезпечним? (можна обрати 2 відповіді)
 - 4.1 Олександрівський
 - 4.2. Заводський
 - 4.3. Комунарський
 - 4.4. Дніпровський
 - 4.5. Вознесенівський
 - 4.6. Хортицький
 - 4.7. Шевченківський

5. Як Ви вважаєте, що може впливати на рівень небезпеки у м. Запоріжжі? (можна обрати 2 відповіді)

- 5.1. Низький культурний та духовний рівень жителів
- 5.2. Високий рівень злочинності
- 5.3. Високий рівень незахищеності органами правопорядку/місцевою владою.
- 5.4. Низький економічний рівень міста
- 5.5. Високий рівень безробіття.
- 5.6. Стан доріг в місті.
- 5.7. Погані екологічні умови
- 5.8. Міжетнічні конфлікти
- 5.9. Близьке знаходження до АТО.
- 5.10. Погане освітлення міста

6. Назвіть, на Вашу думку, найнебезпечніше/ші місце/місця у м. Запоріжжі?

Район

7. У якому районі міста Ви проживаєте?

- 7.1. Олександрівський
- 7.2. Заводський
- 7.3. Комунарський
- 7.4. Дніпровський
- 7.5. Вознесенівський
- 7.6. Хортицький
- 7.7. Шевченківський

8. Як довго Ви у ньому проживаєте?

- 8.1. Близько року.
- 8.2. 2–3 роки.
- 8.3. 4–5 років.
- 8.4. Більше 6 років.

9. Оцініть рівень безпеки Вашого району проживання від 1 до 5 (де 1 – небезпечний, а 5 – безпечний).

№	Рівень	Небезпечний				Безпечний
1.	Рівень безпеки району	1	2	3	4	5

10. Як Ви вважаєте, що може впливати на рівень небезпечності Вашого району?

10.1. Низький культурний та духовний рівень жителів.	10.6. Стан дороги в районі
10.2. Високий рівень злочинності.	10.7. Погані екологічні умови
10.3. Високий рівень незахищеності органами правопорядку/місцевою владою.	10.8. Міжетнічні конфлікти
10.4. Низький економічний рівень.	10.9. Погане освітлення міста
10.5. Високий рівень безробіття.	10.10. Проживання людей, які були злочинцями.

11. Оцініть діяльність поліції у Вашому районі?

- 11.1. Повністю задоволений
- 11.2. Скоріше задоволений
- 11.3. Скоріше не задоволений
- 11.4. Повністю не задоволений.

12. Оцініть діяльність місцевої влади, щодо проблем які б стосувалися безпеки у Вашому районі?

- 12.1. Повністю задоволений
- 12.2. Скоріше задоволений
- 12.3. Скоріше не задоволений
- 12.4. Повністю не задоволений.

13. Скажіть, будь ласка, як змінилась ситуація з безпекою у м. Запоріжжі за останній рік? (один варіант відповіді)

Суттєво погіршилась	Скоріше, погіршилась	Залишил ась без змін	Скоріше, покращилась	Суттєво покращилась
1	2	3	4	5

14. Як Ви думаєте, як зміниться ситуація у м. Запоріжжі у...

Період	Суттєво погіршиться	Скоріше, погіршиться	Залишиться без змін	Скоріше, покращиться	Суттєво покращиться
У найближчий рік	1	2	3	4	5
У найближчі 5 років	1	2	3	4	5

15. Якщо казати, про покращення рівня безпеки міста, що, на Вашу думку, повинна зробити влада?

- 15.1. Виконувати вчасно свої обіцянки, які стосуються безпеки мешканців міста (наприклад, освітлення).
- 15.2. Зробити все, щоб рівень безробіття знизився (збільшення робочих місць)
- 15.3. Вчасно ремонтувати дороги.
- 15.4. Контролювати діяльність правоохоронних органів.
- 15.5. Зробити все, щоб культурний та духовний рівень жителів збільшився (організація заходів, які б цьому сприяли)

16. А як би ви були на місці влади, що би ви зробили для покращення рівня безпеки міста?

Тривожність

17. Чи відчуваєте Ви тривогу щодо власного майбутнього у м. Запоріжжі?

- 1.1. Так, відчуваю
- 1.2. Скоріше, так
- 1.3. Важко сказати
- 1.3. Скоріше, ні
- 1.4. Взагалі не відчуваю

Соціально-демографічний блок

- 18. Стать М/Ж
- 19. Вік __
- 20. Освіта _____
- 21. Сімейний стан _____

Дякуємо за участь !

Рис. 1. Розподіл відповідей на питання «Чи відчуваєте Ви себе безпечно в Україні?»

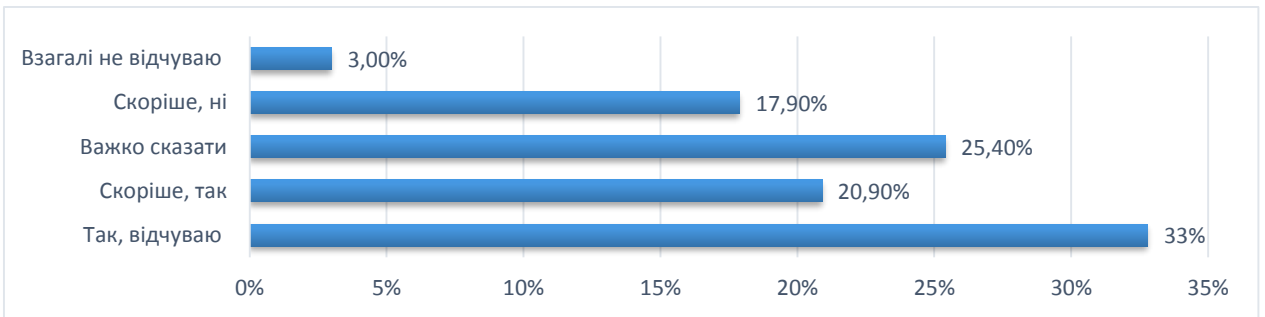

Рис. 2. Розподіл відповідей на питання «А чи відчуваєте Ви себе безпечно в м.Запоріжжі?»

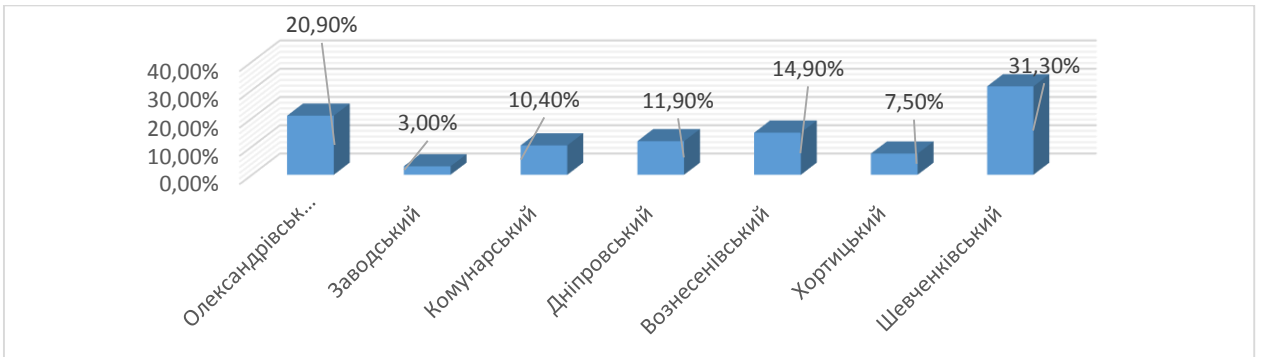

Рис.3. Розподіл відповідей на питання «На Вашу думку, який район міста Запоріжжя є найбільш безпечним?»

Рис.4. Розподіл відповідей на питання «На Вашу думку, який район міста Запоріжжя є найбільш небезпечним?»

Рис.5. Розподіл відповідей на питання «Як Ви вважаєте, що може впливати на рівень небезпечності у м. Запоріжжі?»

Кичкас	Вокзал
ДД	Центр Запорожжя, р-н Пески возле Ромакса
Бабурка	Остров Хортица
Бульвар Шевченка, зуп. Металургів,	малолюдні місця спальних районів в темний час доби
Зелений яр	Неосвітлені парки, сквери по всій території міста.
Вблизи от университетов	Дніпрогес
У кожному районі такі є.	Площадь Свободы
Важко відповісти	заброшена общага в заводском районе
Неосвещенные улицы	В любом раене , по-своему опасно .
Калантирівка	Зелёный Яр
Вокзали, Заводський р-н, Осипенківський мкр-н, трамваї, п-т Металлургів (стихийний ринок)	ул. Авалиани
Дом	Малый рынок
Дубовая роща	Анголененко, вокзал
Шевченковский район	Базари
Большинство мест в Запорожье	Дворы ночью
Заводський район	Тихі і безлюдні місця
Темные места	Новгородская, ДК Кирова, «конечка» на Кичкасе.
Коммунарський район	Покинуті будівлі
Всі місця по своєму небезпечні, особливо в нічний час	"мой дом – моя крепость"

Рис.6. Розподіл відповідей на питання «Назвіть, на Вашу думку, найнебезпечніше/ші місце/місця у м. Запоріжжі?»

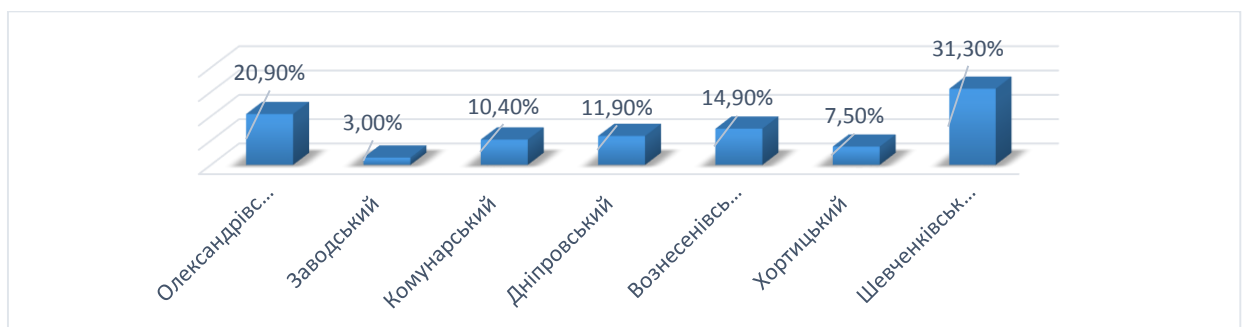

Рис.7. Розподіл відповідей на питання «У якому районі міста Ви проживаєте?»

Рис.8. Розподіл відповідей на питання «Як довго Ви у ньому проживаєте?»

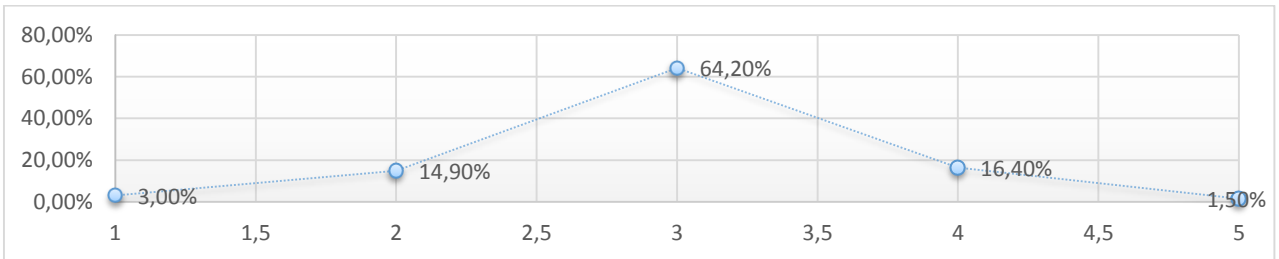

Рис.9. Розподіл відповідей на питання «Оцініть рівень безпеки Вашого району проживання від 1 до 5».

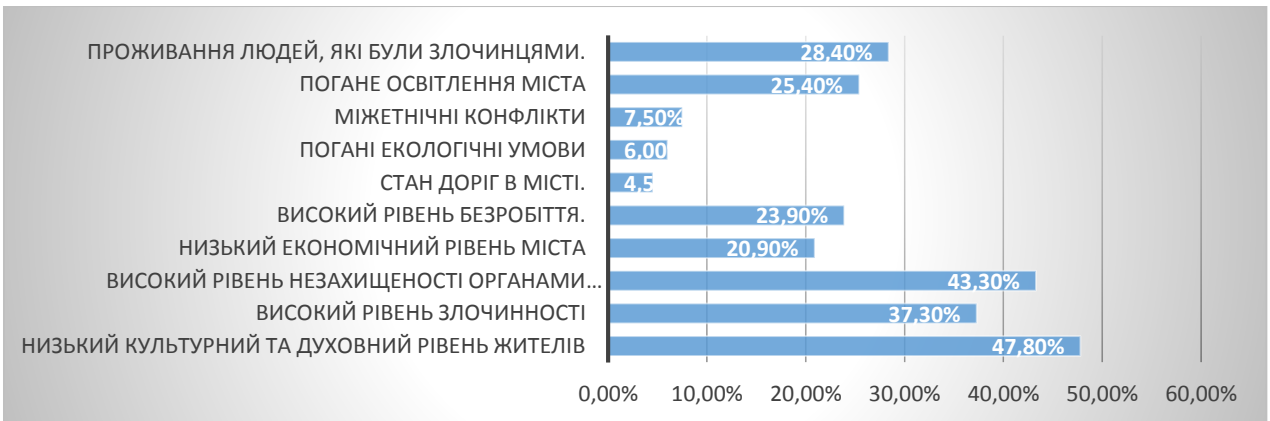

Рис.10. Розподіл відповідей на питання «Як Ви вважаєте, що може впливати на рівень небезпечності Вашого району?».

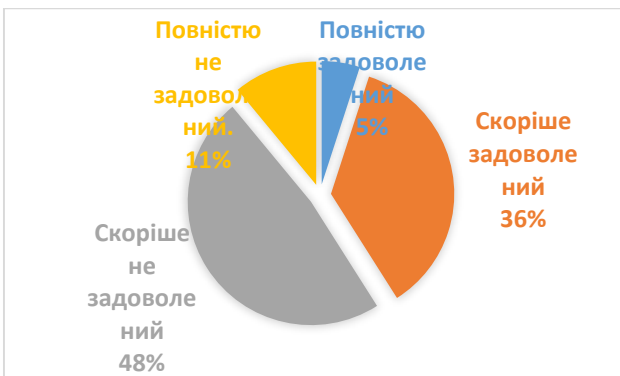

Рис.11. Розподіл відповідей на питання «Оцініть діяльність поліції у Вашому районі?».

Рис.12. Розподіл відповідей на питання «Оцініть діяльність місцевої влади, щодо проблем які б стосувалися безпеки у Вашому районі?».

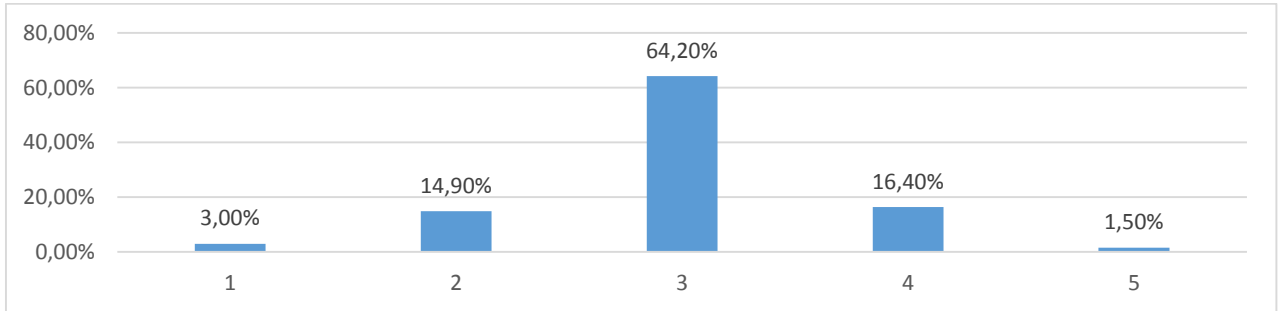

Рис.13. Розподіл відповідей на питання «Скажіть, будь ласка, як змінилась ситуація з безпекою у м. Запоріжжі за останній рік?».

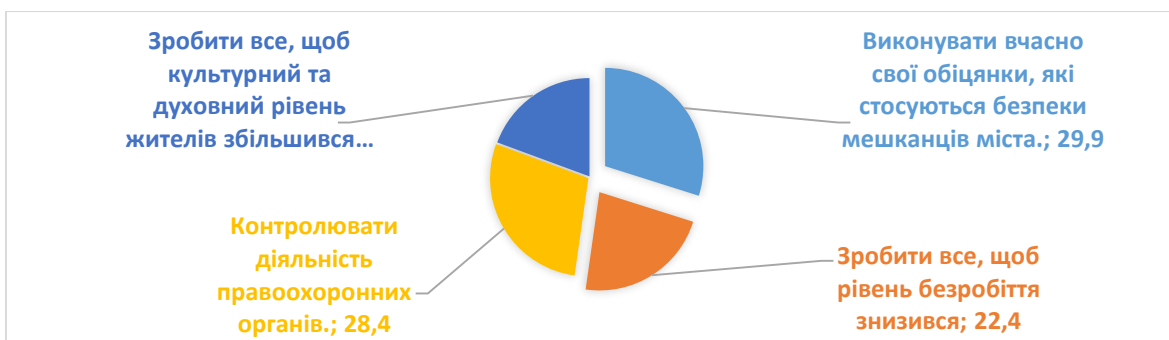

Рис.15. Розподіл відповідей на питання «Якщо казати, про покращення рівня безпеки міста, що, на Вашу думку, повинна зробити влада?».

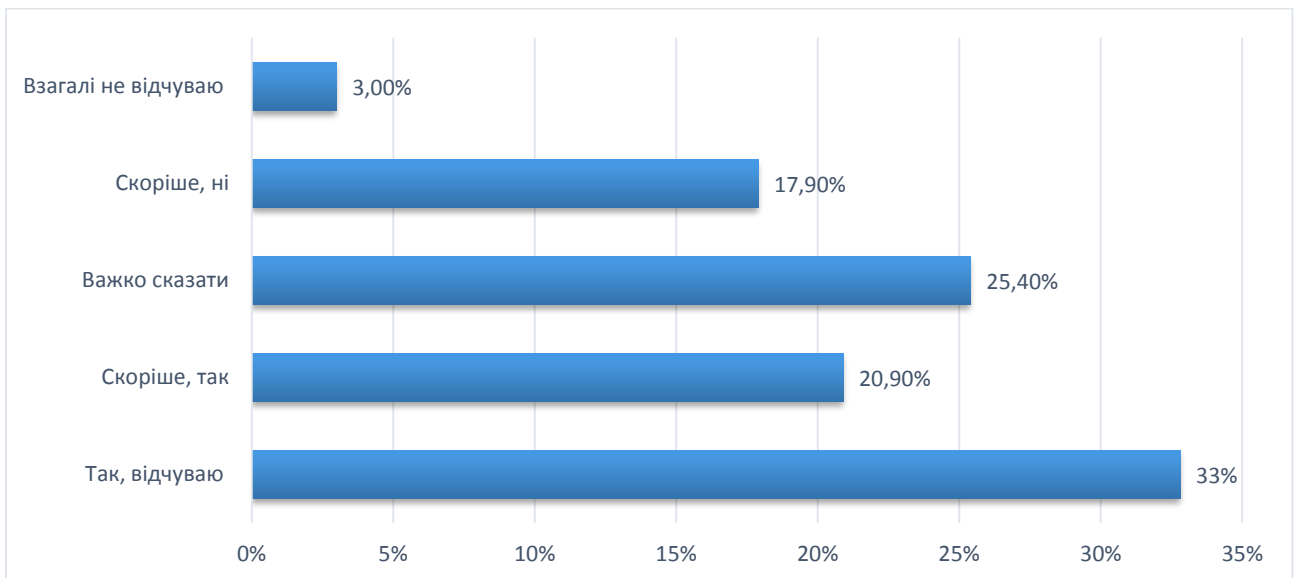
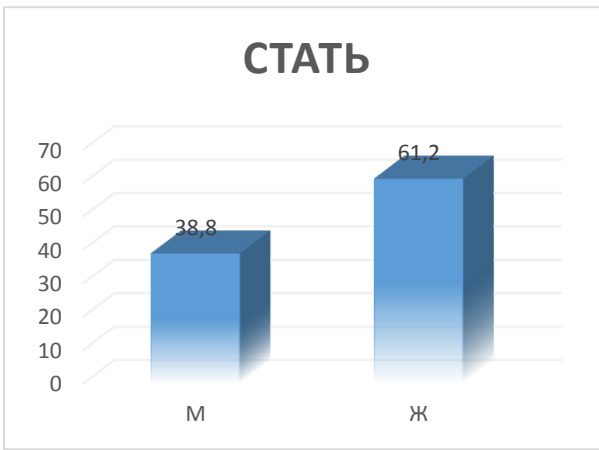

Рис.17. Розподіл відповідей на питання «Чи відчуваєте Ви тривогу щодо власного майбутнього у м. Запоріжжі?».

Соціально – демографічний блок

Рис.18. Розподіл респондентів за статтю

Рис. 19. Розподіл респондентів за віком

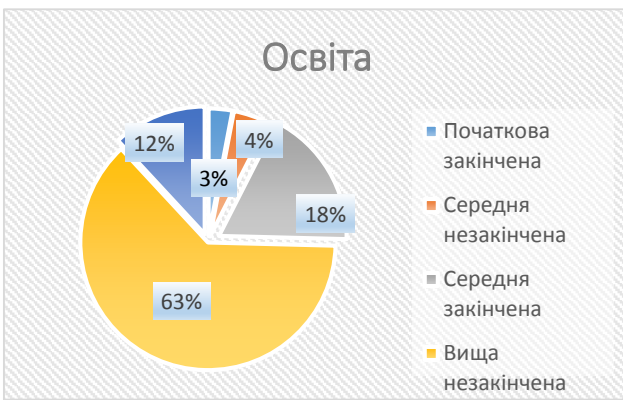

Рис. 20. Розподіл респондентів за освітою

Рис. 21. Розподіл респондентів за сімейним станом

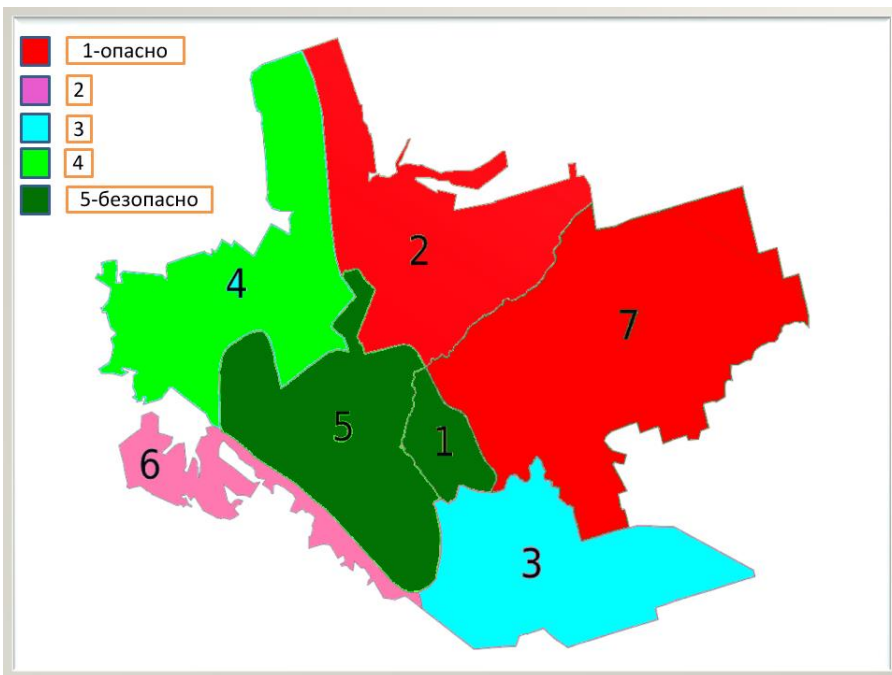

Рис.22. Катрографування міста Запоріжжя

ПОШУКОВИЙ ПРОГНОЗ

1. ПЕРЕДПРОГНОЗНА ОРІЄНТАЦІЯ

Актуальність. Відчуття страху та небезпеки супроводжує людину на всіх етапах її життя та слугує поштовхом до створення більш безпечного простору життєдіяльності. Міське середовище і міський спосіб життя створюють безліч можливостей для саморозвитку та самореалізації, але при цьому виникає і багато чинників, що провокують відчуття небезпеки.

Саме міське середовище є найбільш непередбачуваним та мінливим, оскільки такі його характеристики як інтенсивність та анонімність соціальних контактів; нестійкість соціального статусу; підвищена мобільність; відмирання сусідських стосунків; зниження соціального значення сім'ї, передача багатьох її функцій різним суспільним інститутам, послаблення зв'язків і залежності між родичами, створюють умови для відчуття індивідами невизначеності, самотності, страху та небезпеки.

Найбільш гостро це відчуття проявляється в періоди різких соціальних трансформацій, коли відбувається перебудова соціальної системи, переоцінка і зміна життєвих орієнтирів і цінностей людей. Трансформаційні процеси в сучасному суспільстві привели до ряду негативних наслідків, кожен з яких відобразився на функціонуванні соціальних груп, повсякденному житті кожної людини. Серед основних характеристик сучасності можна виділити масштабні раптові зміни, що відбуваються в короткий проміжок часу, руйнування цілісності основних соціальних груп, втрату віри в стійкі інституціоналізовані зразки соціальної поведінки, передбачуваність соціального життя. Глобальні трансформаційні процеси відображаються в свідомості кожного члена суспільства, що виражається у втраті адаптаційних механізмів, збільшення почуття безсилля, незахищеності, апатії, депресії. Сучасне суспільство характеризується розгортанням сфери ризиків, небезпек і загроз як на макро–, так і на мікросоціальному рівні.

Кожна людина відчуває небезпеку на роботі, вдома, на вулиці, в магазині, в торговому центрі. Більшість людей пов'язують відчуття небезпеки не тільки зі страхом глобальних проблем людства чи масштабних конфліктів, а саме з буденними проблемами. Можливість збереження домівки, родини, роботи, заощаджень, здоров'я – основні фактори, що впливають на відчуття безпеки/небезпеки людиною. Якщо людина буде відчувати безпеку у районі, місті, країні де живе, то це стабілізує рівень

життя населення, розширить можливості людського розвитку та реалізації потреб людини.

В сучасному українському суспільстві після подій Революції гідності та в умовах конфлікту на сході, рівень невизначеності, небезпеки та страху значно виріс. Люди не відчують себе захищеними, вони перебувають у стані аномії, бо старі цінності та норми країни були зруйновані, а нові ще не до кінця сформовані, та у будь-який момент можуть змінитися. Таким чином події, які відбуваються у країні підвищують рівень відчуття небезпеки, бо страх за своє життя, за життя близьких, за дах над головою, за заробіток і змогу прокормити себе і родину та навіть за цілісність країни зараз досягає мабуть, найвищої відмітки.

Об'єкт дослідження: мешканці міста Запоріжжя.

Проблема: відчуття небезпеки у міському просторі.

Предмет: соціальна активність владних інституцій, правоохоронних органів, мешканців м. Запоріжжя щодо подолання відчуття небезпеки у міському просторі.

Мета: провести теоретичні, методичні, організаційні процедури щодо вивчення особливостей формування безпечного/небезпечного середовища, передбачити нові ситуації і виявити основні соціальні проблеми.

Задачі дослідження:

5. Розглянути основні внутрішні та зовнішні фактори впливу на міське середовище.

6. Провести науковий аналіз соціально – економічних чинників процесів і тенденцій формування безпечного/небезпечного середовища.

7. Проаналізувати соціальні чинники, які впливають на рівень небезпеки.

Гіпотези: 1. Розвиток місцевого самоврядування та активна участь жителів міста у вирішенні місцевих проблем допоможе сформувати безпечне середовище у м. Запоріжжі.

2. Формування екологічної політики та контроль громадськості за її впровадження і реалізацію допоможе покращити екологічні умови, тим самим, поліпшити рівень відчуття безпеки населення м. Запоріжжя.

3. Вивчення соціальних чинників відчуття небезпеки у міському просторі та її складових за допомогою окреслять проблему, яка зможе бути використання органами місцевої влади, правоохоронними органами, а також громадськими організаціями та зацікавленні у роботі з формування безпечного міського середовища.

4. ЗМІ за допомогою фейкової інформації, формує у містян відчуття небезпеки у міському просторі.

Інтерпретація

Для повнішого і глибшого аналізу проблеми необхідно виділити та визначити основні поняття, які характеризують сутність теми дослідження.

Соціальний чинники – це явище або процес, який стає причиною тих чи інших соціальних змін, що впливають на різні сфери діяльності, від економіки до охорони здоров'я. Якщо говорити простіше, це рушійна сила розвитку суспільства. Соціальні чинники – це будь-яка змінна в соціальному оточенні.

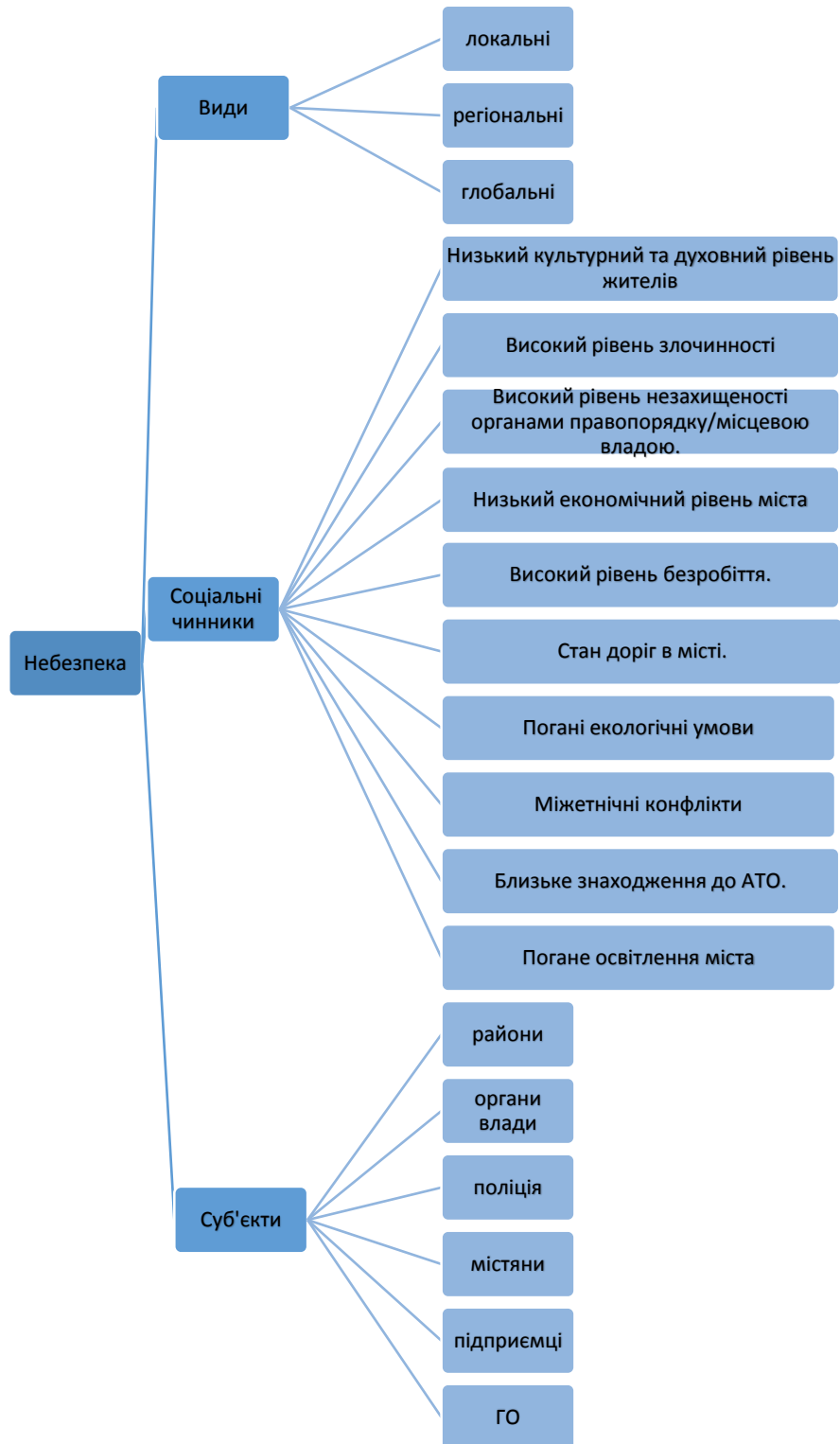
Суспільство – це соціальна самодостатня система, заснована на взаємовідносинах людей в процесі реалізації особистих потреб.

Небезпека – це явища, процеси, об'єкти, які здатні за певних умов завдавати шкоди здоров'ю людини як відразу, так і в майбутньому, тобто викликати небажані наслідки.

Тривога – природне відчуття страху перед загрозою, яке дозволяє людині помітити і вжити відповідні заходи.

Місто – це територіально сконцентровано форма розселення людей, що характеризується значною густиною населення, специфічними соціальними функціями та особливо культурою поведінки.

Операціоналізація

2. ПРОГНОЗНИЙ ФОН

Для кращого розуміння прогнозного фону були створені: SWOT, TOWS, STEEP, PEST. За допомогою яких ми виокремили основні фактори, які впливають на рівень безпеки/небезпеки у міському просторі.

ОПИС СТАТИСТИКИ

Зібрана статистична інформація, яка дає можливість побачити тенденції розвитку ситуації.

Міграційний рух			
	Прибули	Вибули	Приріст
2013 рік			
Україна	54100	22187	31913
Запоріжжя	1780	910	870
2014 рік			
Україна	542506	519914	22592
Запоріжжя	6592	7444	-852
2015 рік			
Україна	533278	519045	14233
Запоріжжя	17890	18687	-797
2016 рік			
Україна	256808	246188	10620
Запоріжжя	3893	5582	-1689
2017 рік			
Україна	442287	430290	11997
Запоріжжя	7731	10445	-2714
2018 рік			
Україна	36149	33974	2175
Запоріжжя	10616	11648	-1032

Міграційний рух активно розпочався з 2013 року, який ми можемо корелювати з подіями на Євромайдані. Якщо порівнювати дані міграційного руху за 6 років, то ми можемо побачити, що у 2015 кількість вибулих у м.Запоріжжя має найбільші показники, а коефіцієнт приросту у м.Запоріжжя має мінусову позначку починаючи з 2014 року.

Чисельність населення у Запоріжжі та в Україні загалом		
	Кількість населення	Приріст
2013 рік		
Україна	45 447 010	
Запоріжжя	1 777 757	
2014 рік		
Україна	42 953 889	-2 493 121
Запоріжжя	1 766 931	-10 826
2015 рік		
Україна	42 774 605	-179 284
Запоріжжя	1 754 656	-12 275
2016 рік		
Україна	42 603 854	-170 751
Запоріжжя	1 741 698	-12 958
2017 рік		
Україна	42 403 027	-200 827
Запоріжжя	1 724 202	-17 496
2018 рік		
Україна	42 234 014	-169 013
Запоріжжя	1 712 156	-12 046

Кількість населення з кожним роком зменшується. Порівнюючи дані з 2013 по 2018 роки населення м. Запоріжжя скоротилося на 65 601 осіб.

Рівень доходів		
	Запоріжжя	Україна
2012	59191	1457864
2013	62671	1548733
2014	68327	1516768
2015	81737	1772016
2016	96695	2051331
2017	118821	2579147

Отже, за статистичними даними, рівень доходів за останні п'ять років значно зріс. Порівнюючи дані з 2012 по 2017 роки доходи населення зросли на 59 630 тис. грн.

Рівень безробіття	
	Україна
2012	1589,8
2013	1510,4
2014	1847,6
2015	1654,7
2016	1678,2
2017	1698,0

Рівень безробіття в цілому по Україні поступово збільшується. Порівнюючи дані з 2012 по 2017 рік рівень безробіття збільшився на 108,2 тис. осіб.

Період	Прожитковий мінімум (грн.)
с 01.01.2012 по 31.03.2012	1017
с 01.04.2012 по 30.06.2012	1037
с 01.07.2012 по 30.09.2012	1044
с 01.10.2012 по 30.11.2012	1060
с 01.12.2012 по 31.12.2012	1095
с 01.01.2013 по 30.11.2013	1108
с 01.12.2013 по 31.12.2013	1176
с 01.01.2014 по 31.12.2014	1176
с 01.01.2015 по 31.08.2015	1176
с 01.09.2015 по 31.12.2015	1330
с 01.01.2016 по 30.04.2016	1330
с 01.05.2016 по 30.11.2016	1399
с 01.12.2016 по 31.12.2016	1544
с 01.01.2017 по 30.04.2017	1544
с 01.05.2017 по 30.11.2017	1624
с 01.12.2017 по 31.12.2017	1700
с 01.01.2018 по 30.06.2018	1700
с 01.07.2018 по 30.11.2018	1777
с 01.12.2018	1853

Як ми можемо побачити, то прожитковий мінімум за період с 1.01.2012 до 1.12.2018 виріс на 836 грн.

Щодо міграції з окупованих територій, то ми можемо побачити, що Запоріжжя входить у 7-ку міст з високою кількістю внутрішньо переміщених осіб.

SWOT	
S (сильные стороны)	W (слабые)
<ul style="list-style-type: none"> - Розвиток і раціональне використання публічних просторів наявних в місті; - Розвиток місцевого самоврядування та активна участь самих жителів міста у вирішенні місцевих проблем, зокрема і без пекових (звісно для цього потрібно шукати шляхи залучення містян та експертів до прийняття важливих рішень); - Соціальне виховання дитини; - Створення нових систем патрульних; - Проведення освітлення по темним куточкам міста; - Протидія злочинності та подальше реформування правоохоронних органів (можливо через контроль цього процесу з боку громадськості). 	<ul style="list-style-type: none"> - Пасивність мешканців щодо вирішення місцевих проблем, зокрема проблем пов'язані з безпекою; - Недовіра мешканців інститутам влади та охорони; - Створення безпечних умов потребує масштабні канали фінансування; - Девіація людей/деструктивна поведінка; - Несвоечасна діяльність правоохоронних органів із виявлення, запобігання та розслідування правопорушень.
О (возможности)	Т (риски)
<ul style="list-style-type: none"> - Створення і розвиток комфортної та доступної інфраструктури; - Формування екологічної політики та контроль громадськості за її впровадження і реалізацією, оскільки погані екологічні умови негативно позначаються на відчутті безпеки населення; 	<ul style="list-style-type: none"> - Громадянська війна; - Війна на Сході; - Світова криза; - Політична нестабільність; - Демографічна проблема (зменшення населення); - Економічна криза; - Міграція; - Екологічна катастрофа; - Безробіття; - Маргінальна поведінка; - Наявність етнічних груп.

TOWS		
	<p style="text-align: center;">Сильные стороны (S)</p> <p>3.1)Розвиток і раціональне використання публічних просторів наявних в місті;</p> <p>3.2)Розвиток місцевого самоврядування та активна участь самих жителів міста у вирішенні місцевих проблем,зокрема і без пекових.</p> <p>3.3)Соціальне виховання дитини;</p> <p>3.4)Створення нових систем патрульних;</p> <p>3.5)Проведення освітлення по темним куточкам міста;</p> <p>3.6) Протидія злочинності та подальше реформування правоохоронних органів;</p> <p>3.7)Місцеві конкурси,гранти.</p>	<p style="text-align: center;">Внутренние слабые стороны (W)</p> <p>4.1)Пасивність мешканців щодо вирішення місцевих проблем,зокрема проблем пов'язані з безпекою;</p> <p>4.2)Недовіра мешканців інститутам влади та охорони;</p> <p>4.3)Створення безпечних умов потребує масштабні канали фінансування;</p> <p>4.4) Девіація людей/деструктивна поведінка;</p> <p>4.5) Несвоєчасна діяльність правоохоронних органів із виявлення,запобігання та розслідування правопорушень.</p> <p>4.6) Небезпека у мережі інтернет;/ЗМІ маніпуляція;</p> <p>4.7) Смертність над народжуваністю;</p> <p>4.8) Маргінальна поведінка;</p> <p>4.9)Робота заводів;</p> <p>4.10)Безробіття.</p>
<p style="text-align: center;">Список внешних возможностей (O)</p> <p>1.1) Створення і розвиток комфортної та доступної інфраструктури;</p> <p>1.2) Формування екологічної політики та контроль громадськості за її впровадження і реалізацією;</p> <p>1.3) Розвиток середнього та малого бізнесу;</p> <p>1.4)Вирішення демографічних проблем;</p> <p>1.5)Припинення воєнних дій;</p> <p>1.6)Залучення закордонних інвесторів.</p>	<p style="text-align: center;">SO: Maxi-Maxi</p> <p>3.1-1.1</p> <p>3.2-1.1</p> <p>3.7-1.6</p> <p>3.2-1.5</p>	<p style="text-align: center;">WO: Mini-Maxi</p> <p>4.1-1.1;</p> <p>4.3-1.6;</p> <p>4.3-1.1;</p> <p>4.10-1.3;</p> <p>4.9-1.2;</p> <p>4.7-1.4;</p> <p>4.6-1.5.</p>

<p>Список внешних угроз (Т)</p> <p>2.1) Війна на Сході;</p> <p>2.2) Світова криза;</p> <p>2.3) Політична нестабільність;</p> <p>2.4) Демографічна проблема (зменшення населення);</p> <p>2.5) Економічна криза;</p> <p>2.6) Міграція;</p> <p>2.7) Екологічна катастрофа;</p> <p>2.8) Безробіття;</p> <p>2.9) Маргінальна поведінка;</p> <p>2.10) Наявність етнічних груп.</p> <p>2.11) Масові теракти (мітинги)</p>	<p>ST: Maxi-Mini</p> <p>3.2-2.3;</p> <p>3.4-2.9;</p> <p>3.6-2.11;</p> <p>3.3-2.9;</p> <p>3.1-2.3</p>	<p>WT: Mini-Mini</p> <p>4.4-2.9;</p> <p>4.10-2.5;</p> <p>4.9-2.7;</p> <p>4.4-2.10;</p> <p>4.6-2.11;</p> <p>4.7-2.1.</p>
---	--	---

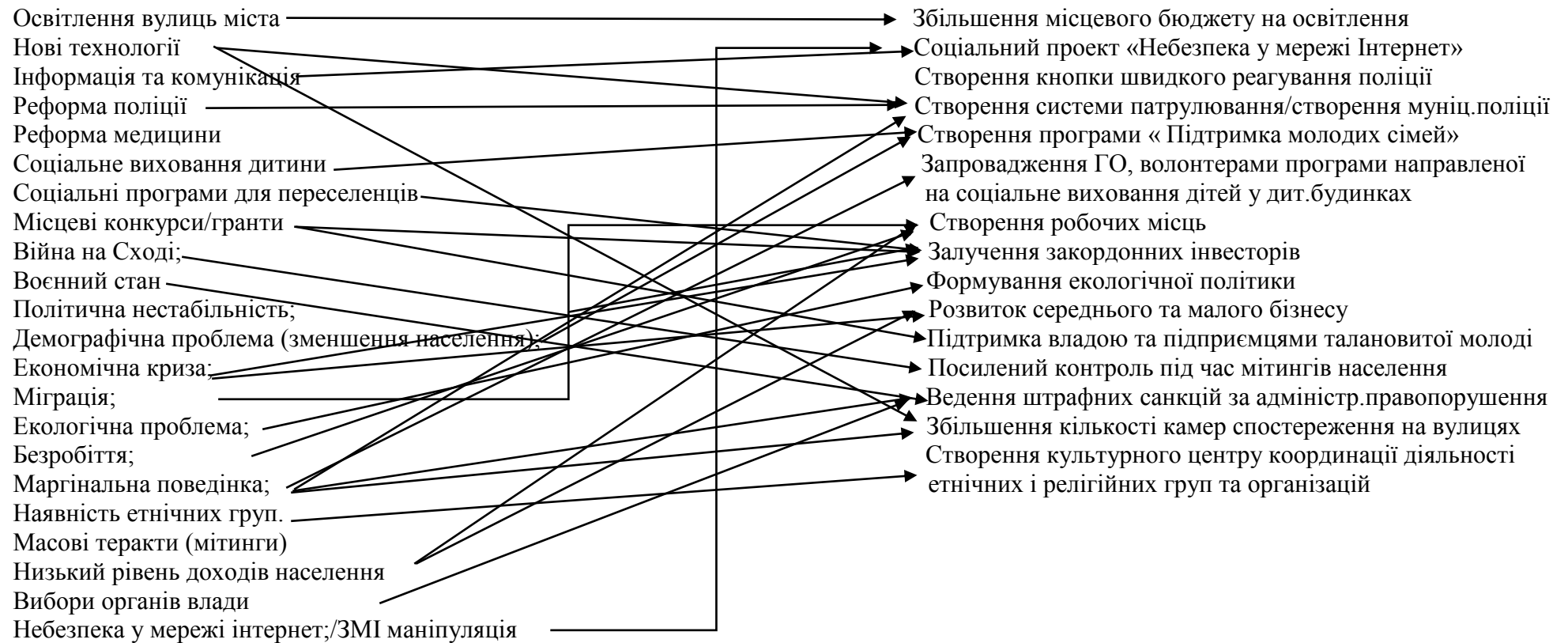
PEST	Назва факторів	Експертна оцінка			Середнє	Вага категорій
(P) POLITICAL — політичні фактори зовнішнього середовища	Вибори органів влади	3	4	3	3,33	0,045
	Масові теракти	1	4	4	3	0,04
	Війна на Сході України	4	5	5	4,33	0,06
	Вибори органів влади	3	3	3	3	0,04
(E) ECONOMICAL — економічні фактори зовнішнього середовища	Економічна криза	3	5	4	4	0,05
	Безробіття	4	4	4	4	0,05
	Низький рівень доходів населення	5	5	5	5	0,07
	Реформа	2	3	2	2,33	0,03
	Бюджет місцевих органів влади	3	4	3	3,33	0,045
(S) SOCIO-CULTURAL — соціально-культурні фактори зовнішнього середовища	Зменшення населення	3	4	5	4	0,05
	Міграція	4	3	3	3,33	0,045
	Маргінальна поведінка	5	4	3	4	0,05
	Безробіття	4	4	4	4	0,05
(T) TECHNOLOGICAL — технологічні фактори зовнішнього середовища	Освітлення вулиць міста	4	3	5	4	0,05
	Нові технології	4	4	5	4,33	0,06
	Інформація та комунікація	4	5	4	4,33	0,06

СТЕЕР	Название фактора	Краткое обоснование
S – социально-демографические факторы	Уменьшение населения	Сокращение населения является прямой угрозой национальной безопасности .
	Миграция (эмиграция и иммиграция)	Эмиграция - отток экономически активного населения Иммиграция – угроза национальной безопасности г.Запорожья, усиление социальной напряженности. Необходимо уделить внимание таким инструментам гос. регулирования миграции как: содействие адаптации и интеграции мигрантов в принимающее общество, формирование толерантного отношения к ним и соблюдения прав человека.
	Маргинальное поведение	Маргинальное поведение характеризуется отсутствием во многих случаях четкой границы между дозволенным и наказуемым. 1. Сложным является положение тех, кто, отбыв наказание, в силу неудовлетворительной социальной и внутренней адаптации- не находит своего стабильного места в законопослушной жизни и тем самым является основным "поставщиком" неустойчивых, криминогенных форм поведения. Им необходимы большее внимание со стороны общества, государственная помощь в социальном обустройстве. 2. Беженцы, которые вынуждены покинуть традиционные места проживания, оказавшихся во многих случаях без квартир, постоянной работы и заработка и балансирующих на грани допустимого и запрещенного.
	Безработица	Высокий уровень безработицы может повлечь за собой увеличения уровня преступности.
Т – Технологические факторы	Освещение улиц города	При малом освещении улиц, образуются опасные неосвещённые места – преступность.
	Новые технологии (интернет)	Интернет технологии детерминировали возможность создавать виртуальные биопаспорты, расчетные счета, переносить какие-либо персональные данные в сеть интернет, но при этом многими не учитывается тот факт, что личная информация находится в доступе и распоряжении у третьих лиц.
	Информация и коммуникация	СМИ (отправитель информации) прибегают к использованию манипуляционных средств при передаче информации, тем самым данные технологии могут сформировать нужные мировосприятия, закладывать необходимые стереотипы поведения, программировать желания получателя, формировать или усиливать разные чувства в т.ч. и небезопасные для социума.
Е-экономические факторы	Экономический кризис	Повлечёт за собой множество неблагоприятных моментов: увеличение безработицы, революционные
	Безработица	Эмпирические исследования доказывают уровень корреляции безработицы и преступности. Влияние заметно изменившегося экономического показателя – безработица на стремление человека совершать противоправные действия, такие как: убийства (покушение на убийства), кражи (насильственные и имущественные преступления)
	Низкий уровень доходов населения	Эмпирические исследования коррелируют низкий уровень доходов с преступностью следующим образом. Относительно активнее включаются в незаконную деятельность молодые люди в возрасте от 18 до 24 . Молодые люди – относительно бедные, т.к. они либо не работают, либо получают низкую оплату в легальном секторе по сравнению с их более взрослыми коллегами, к тому же они более агрессивны. Находясь в безвыходном положении, человек склонен к

		противоправным действиям.
	Реформы	Новые реформы могут восприниматься населением крайне негативно, что за собой влечёт массовые протесты, митинги, забастовки, которые могут преобразоваться в насильственные формы.
	Бюджет местных органов власти	Непрозрачный расход местного бюджета может повлечь за собой массовые протесты, которые могут преобразоваться в насильственные формы.
Е- экологические факторы	Экологическая катастрофа	Так как Запорожье индустриальный город, заводы здесь являются большой угрозой экологической безопасности. Загрязненная экология очень негативно отображается на демографической ситуации, происходит увеличение количества патологий при рождении детей. Вредные вещества, которые опадают на жителей города негативно влияют на состояние здоровья и окружающей среды.
	Работа заводов	Работа заводов без фильтров – приводят к наличию огромного количества вредных химических веществ, канцерогенов, которые служат прямой угрозой возникновения различных заболеваний.
	Проблема вывоза мусора	Повышение тарифов при не усовершенствовании мусорных баков, несвоевременном вывозе мусора, загрязненность рядом с мусорными баками вызывает негативные эмоции у населения.
Р- Политические факторы	Выборы органов власти	В г. Запорожье основная масса работающих людей – заводчане, это дает определенный отпечаток на выборах – в их организации, проведении и результатах.
	Массовые теракты	-
	Война на Востоке	Война на востоке Украины провоцирует ряд факторов, которые разрушают безопасное пространство.
	Беженцы	Беженцы характеризуются маргинальным поведением.

Когнітивна модель

Влада Поліція Громадяни Громадські організації Підприємці Інвестори

ЗМІ

Національні

регіональні

соц.мережі

3. ОПИС КОГНІТИВНОЇ МОДЕЛІ

На основі передпрогнозного орієнтування та аналізу прогнозного фону, було створено когнітивну модель в якій виявлено основні фактори безпеки/небезпеки у місті та основних суб'єктів (стейкхолдерів), що можуть впливати на ці фактори. Також було визначено основні заходи, що можуть використовуватись стейкхолдерами для покращення безпекової ситуації в місті.

Таким чином під час аналізу когнітивної моделі було з'ясовано наступне:

1. Покращення освітлення вулиць міста. Стейкхолдери: інвестори, громадські організації, органи самоврядування, комунальні підприємства і установи, підприємства міста. Необхідні для цього заходи – збільшення місцевого бюджету на освітлення, участь у міжнародних грантових програмах з енергозбереження.

2. Використання нових технологій для забезпечення безпеки. Стейкхолдери: інвестори, органи самоврядування, поліція, громадські організації, залучення місцевих, регіональних та національних ЗМІ, комунальні підприємства і установи. Заходи – збільшення кількості камер спостереження на вулицях, створення кнопки швидкого реагування поліції, висвітлення у ЗМІ співпраці поліції та громади.

3. Небезпека поширення недостовірної і фейкової інформації, чуток, що можуть провокувати панічні настрої. Стейкхолдери: органи самоврядування, громадяни, громадські організації, поліція; залучення національних, регіональних ЗМІ та інформування в соціальних мережах. Заходи – соціальний проект «Небезпека у мережі Інтернет», розробка та впровадження системи уроків критичного мислення та медіаграмотності.

4. Покращення діяльності поліції, зменшення правопорушень. Стейкхолдери: влада, органи самоврядування, інвестори, поліція, громадяни; залучення ЗМІ. Захід – створення муніципальної поліції (створення нової системи патрулювання), висвітлення у ЗМІ співпраці поліції та громади.

5. Низький рівень медичного захисту населення, відповідно – високий рівень смертності, ризик спалахів та епідемій інфекційних захворювань. Основні стейкхолдери: влада, органи самоврядування, комунальні підприємства і установи, громадяни, громадські організації, залучення національних, регіональних ЗМІ та інформування в соціальних мережах. Заходи – реформа медицини (оскільки дана реформа тільки запроваджується ми можемо побачити як вона реалізується через певний проміжок часу), інформування населення про безпеки та шляхи їх уникнення (наприклад,

інформування щодо вакцинації або щодо ризику серцево-судинних захворювань), профілактичні огляди і т.д.

6. Проблема забезпечення повноцінного розвитку і виховання дітей. Стейкхолдери: інвестори, громадяни, громадські організації, органи самоврядування, комунальні підприємства і установи (дитячі садочки, школи та інші освітні і виховні заклади), залучення місцевих ЗМІ. Захід – інформування населення, створення програми «Підтримка молодих сімей», розвиток програм патріотичного виховання та громадянської освіти.

7. Соціальні програми для вимушених переселенців. Стейкхолдери: інвестори, громадські організації, громадяни, влада, органи самоврядування, підприємці. Заходи – участь у грантових програмах, проведення спеціальних консультаційних заходів та заходів для обміну досвідом.

8. Залучення молоді до громадської активності. Стейкхолдери: інвестори, громадські організації, органи самоврядування, підприємці, залучення каналу соціальних мереж. Заходи – залучення закордонних інвесторів, участь у грантових проектах, підтримка міською владою та підприємцями талановитої молоді.

9. Загроза загострення бойових дій на Сході, можливість терактів. Стейкхолдери: влада, органи самоврядування, правоохоронні органи, громадські організації, підприємці, громадяни, залучення ЗМІ. Заходи – посилений контроль під час мітингів, масових акцій, своєчасне інформування населення про небезпеки та можливості їх уникнення, надання консультаційної допомоги.

10. Введення воєнного стану. Стейкхолдери: правоохоронні органи, залучення місцевих та регіональних ЗМІ, органи самоврядування. Заходи – посилений контроль під час мітингів, масових акцій, своєчасне інформування населення, надання консультаційної допомоги.

11. Політична нестабільність; вибори органів влади. Стейкхолдери: органи влади, органи самоврядування, політичні партії та політики, громадяни, громадські організації, правоохоронні органи. Заходи – посилений контроль під час мітингів, масових акцій, забезпечення проведення чесних виборів, проведення інформаційних та освітніх заходів, спрямованих на формування критичного мислення і медіаграмотності та політичної культури населення.

12. Демографічна проблема (високий рівень смертності та низький народжуваності), інтенсифікація міграційних процесів. Стейкхолдери: органи влади, органи самоврядування, підприємці, інвестори. Заходи – створення робочих місць, залучення закордонних інвесторів, створення програм

підтримки малого та середнього бізнесу, підтримка міською владою та підприємцями бізнес-проектів молоді.

13. Економічна криза, безробіття, низький рівень доходів населення. Стейкхолдери: влада, органи самоврядування, підприємці, підприємства міста, інвестори. Заходи – створення робочих місць, залучення закордонних інвесторів, створення програм підтримки малого та середнього бізнесу, підтримка міською владою та підприємцями бізнес-проектів.

14. Екологічні проблеми (промислове забруднення повітря, води, ґрунту, проблема сміттєзвалищ і т.д.). Стейкхолдери: влада, органи самоврядування, підприємці, підприємства міста, інвестори, громадські організації, населення, ЗМІ. Заходи – формування екологічної політики, створення ефективної і системи екологічного моніторингу, введення штрафних санкцій, контроль громадськості, модернізація виробництва на промислових підприємствах відповідно до європейських вимог, інформування населення про важливість сортування та переробки сміття, про раціональне природокористування.

15. Представленість у місті значної кількості етнічних меншин та релігійних організацій (можливість міжетнічних та релігійних конфліктів). Стейкхолдери: влада, органи самоврядування, громадські організації, культурні та релігійні організації, населення, ЗМІ. Заходи – створення культурного центру координації етнічних і регіональних груп та організацій, проведення культурних заходів.

4. ПРОГНОЗ

На основі опису когнітивної моделі та з застосуванням методу екстраполяції, було визначено верхню та нижню екстремі розвитку безпекової ситуації та сформульовано тренд – найбільш вірогідний варіант розвитку подій.

Верхня екстрема. В найкращому сценарії розвитку ситуації, при активізації ролі основних стейкхолдерів, щодо позитивного впливу на безпекову ситуацію і блокуванні ними основних негативних чинників (реалізації екологічної політики, впровадженні реформи поліції, вирішенні демографічної проблеми, зниженні рівня безробіття, впровадження заходів щодо освітлення вулиць міста також збільшення рівня доходу населення та залучення закордонних інвесторів, створення програм підтримки малого та середнього бізнесу і т.д.) рівень відчуття небезпеки в м. Запоріжжя значно зменшиться, що дасть змогу створити сприятливі умови для розвитку торгівлі, залучення інвестицій, впровадження технологічних і управлінських інновацій.

Нижня екстрема. В найгіршому сценарії розвитку ситуації, при бездіяльності основних стейкхолдерів, щодо позитивного впливу на безпекову ситуацію і відсутності заходів блокування основних негативних чинників – вони будуть посилюватись, що призведе до значного соціального напруження, дестабілізації та аномії, можлива також активізація протестів і масові безлади.

Тренд. Оскільки найближчим часом практично неможливо нівелювати усі чинники небезпеки (це потребує значних інвестицій, обґрунтованих управлінських рішень та системи заходів щодо їх впровадження), а основні стейкхолдери не знають чи не розуміють власних можливостей або, навіть, не хочуть змінювати ситуацію (наприклад, великі промислові підприємства, що не бажають модернізації виробництва, відповідно до екологічних норм ЄС, бо це може негативно позначитись на їх прибутках, або регіональні ЗМІ, що часто транслиують інтереси власників), крім того, більшість сфер суспільного життя в Україні знаходиться в процесі реформування, що значно збільшує рівень невизначеності та нестабільності як в державі так і в місті, можна припустити, що в найближчі 3 роки безпекова ситуація в м. Запоріжжя буде майже незмінною, але може значно коливатись, що буде залежати від загальної ситуації в країні.